

Úroveň finanční gramotnosti žáků vybraných typů středních škol

Ester Jagošová

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ester Jagošová**

Osobní číslo: **H13034**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Úroveň finanční gramotnosti žáků vybraných typů středních škol**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti metod rozvoje finanční gramotnosti a její role v kurikulárních dokumentech.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku a didaktického testu.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA. Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011, 416 s. ISBN 978-80-904396-1-0.

ŠKVÁRA, Miroslav. Finanční gramotnost. 1. vyd. Praha: M. Škvára, 2011, 219 s. ISBN 978-80-904823-0-2.

OPLETALOVÁ, Alena a Jana KVINTOVÁ. Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 144 stran. ISBN 978-80-244-4519-9.

KELLER, Jan. Nová sociální rizika a proč se jim nevýhneme. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, 197 s. ISBN 978-80-7419-059-9.

MAŘÍKOVÁ, Hana. Velký sociologický slovník: A-O. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 8071843113.

MAŘÍKOVÁ, Hana. Velký sociologický slovník: P-Z. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s.749-1627. ISBN 8071843113.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jana Martincová
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

9. prosince 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2016

Ve Zlíně dne 9. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

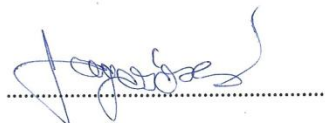
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 4.4. 2016

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Analýza úrovně finanční gramotnosti žáků středních škol Zlínského kraje je zaměřena na reálnou úroveň dosažených vědomostí a schopností. Nejprve je definován pojem finanční gramotnost, popsán význam finančního vzdělávání a didaktické prostředky finanční edukace k upevňování teoretických znalostí. Následně rozebírá Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Národní strategii finančního vzdělávání a Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Dále vymezuje složky finanční gramotnosti. Formuluje obsahové stránky cenové, rozpočtové a peněžní gramotnosti, uvedené v požadavcích na výstupní kompetence žáků středních škol, začleněné ve Standardu finanční gramotnosti. Empirická část je provedena v kvantitativním pojetí výzkumu, prostřednictvím dotazníkového šetření a didaktického testu.

Klíčová slova: finanční gramotnost, středoškolští studenti, finanční vzdělávání, didaktické prostředky, cenová gramotnost, rozpočtová gramotnost, peněžní gramotnost.

ABSTRACT

The analysis of the level of financial literacy of secondary school students of the Zlín region is focused on the real level of acquired knowledge and skills. At the outset, the concept of financial literacy is defined followed by a description of the importance of financial education and didactic means of financial education to strengthen theoretical knowledge of the topic. Subsequently, the National Education Development Programme in the Czech Republic is described, including the national strategy for financial education and financial literacy building system for primary and secondary school students. The thesis further defines the components of financial literacy and formulates the content of price, budget and cash literacy listed in the output competence requirements for secondary school students in reference to financial literacy standards. The empirical part of thesis is performed within the framework of quantitative research through a questionnaire survey and didactic testing.

Keywords: financial literacy, price literacy, budget literacy, cash literacy, financial education, didactic resources, secondary school students.

Motto:

„Peníze ještě nikoho neučinily bohatým.“

Lucius Annaeus Seneca

Poděkování:

Děkuji paní Mgr. Janě Martinové za odborné a vstřícné vedení při zpracování této práce. Její konstruktivní rady a věcná doporučení mi byla velkým přínosem.

Děkuji také mým nejbližším a rodině za jejich podporu a trpělivost.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 FINANČNÍ GRAMOTNOST	12
1.1 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A JEHO VÝZNAM.....	13
1.2 DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY ROZVOJE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	14
2 STRATEGICKÉ DOKUMENTY PODPORUJÍCÍ VZDĚLÁVÁNÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	18
2.1 NÁRODNÍ PROGRAM ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ V ČR.....	18
2.2 NÁRODNÍ STRATEGIE FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	20
2.3 SYSTÉM BUDOVÁNÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA ZÁKLADNÍCH A STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH	22
3 DÍLČÍ OBLASTI FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	24
3.1 PENĚŽNÍ GRAMOTNOST	24
3.1.1 Přebytek finančních prostředků a pojištění	24
3.1.2 Nedostatek finančních prostředků.....	27
3.2 ROZPOČTOVÁ GRAMOTNOST	29
3.3 CENOVÁ GRAMOTNOST	31
3.3.1 Placení a tvorba ceny	31
3.3.2 Inflace.....	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	36
4.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY, CÍLE A HYPOTÉZY	38
4.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR A TECHNIKY SBĚRU DAT	39
5 METODY ANALÁZY DAT	42
5.1 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	42
5.2 DIDAKTICKÝ TEST	53
6 INTERPRETACE DAT (DISKUSE)	63
7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	66
ZÁVĚR	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	71
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	75
SEZNAM GRAFŮ	76
SEZNAM TABULEK	77
SEZNAM PŘÍLOH	78

ÚVOD

Společenským vývojem se vytrácí duchovní hodnoty a peníze, prostředek materialismu, stále více ovlivňuje životy lidí. Schopnost důsledného finančního hospodaření, předcházení osobním bankrotům a prožívání důstojného rodinného života, souvisí se saturací životních potřeb a s prioritou současných domácností. Finanční gramotnost, fenomén a v posledních letech nejvíce diskutované mezioborové téma, „zahrnuje znalost a porozumění finančním konceptům a rizikům, dále dovednosti, motivaci a sebedůvěru potřebnou pro uplatnění těchto znalostí a porozumění s cílem činit efektivní rozhodnutí v různých situacích souvisejících s financemi, zlepšit finanční situaci jedince či celé společnosti a umožnit zapojení do ekonomického života (ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE, 2014).“ Důsledkem by měla být participace dospělých na finančním vzdělávání, spolu s jejich dětmi, které přebírají vzory chování z orientační rodiny. Člověk je každodenně vystaven finančnímu dění, žádající si kritický úsudek pro účelné vyhodnocení a následné řešení. Zvyklost styku s penězi, jejich vlastnění a směňování za jiné služby nebo s finančními produkty zevšedněla. V současném finančním světě se množí nástrahy a rizika, kterým je nucen člověk v zájmu plnohodnotného žití odolávat.

Od počátku tisíciletí se v české společnosti odhalují stále značnější nedostatky ve finanční gramotnosti, které nejvíce postihují rodiny s nízkými příjmy, lidi s nízkým vzděláním a nejmladší populaci, žáky a studenty a neposlední řadě seniory. Nedostatky cílových skupin manifestují závislost na demografických ukazatelích. Vzory chování a události orientační rodiny značně ovlivňují potomky. Následkem nesprávných finančních rozhodnutí hrozí nebezpečí propadu do sociálně vyloučené skupiny. Lidé bezpochybně věří svým schopnostem nakládat s penězi a jejich porozumění. Výzkumy však jasně prokazují opak. Většina dospělé populace se v produktivním věku snaží přehledně spravovat osobní finance a vyrovnává závazky před uplynutím termínu splátky. Znepokojující zjištění odhaluje individuální zkušenost mladých dospělých se spotřebitelkou půjčkou, převážně v krátkém časovém horizontu. Nebezpečí zadlužení se stupňuje v případě platové neschopnosti, s častějším výskytem u nezkušených lidí. Poradenská zařízení poskytují častěji služby předluženým klientům, podpora nového druhu klientů nahradila přežilé vztahové poradenství. Protože se lidé dostávají neuváženými činy a nepromyšleným chováním do finančních nesnází. Živořením bez finančního plánování se peníze rychle rozkutálí a nepříznivě vzniklá životní situace se bez zvážení okamžitě řeší finančním závazkem. Při neměnném finančním jednání se stává hlavním atributem řešení mizivé finanční situace další

půjčka. Záměrné zadlužování z důvodu pohodlnosti či naléhavosti, otevírá pod člověkem, smýšlejícím a konajícím neuváženě, hlubokou dluhovou past.

Problém finanční ngramotnosti vzrůstá na globální úroveň. **Hlavní záměrem** je identifikovat výsledné znalosti obsahové stránky finanční gramotnosti u středoškolských žáků, kteří se soustavně participují v procesu přípravy na budoucí život. Nejprve je vhodné si definovat rozměr finanční gramotnosti a dimenzi významnosti finančního vzdělávání pro českou společnost. Činnostmi politických a státních subjektů (např. Ministerstvem financí či školství, mládeže a tělovýchovy) vzniká Národní strategie finančního vzdělávání. Dokument se opírá o vzdělávání dětí a dospělých. Finanční vzdělávání středoškolských žáků je posíleno dokumentem Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Přesné znění obsahu učiva, výstupních znalostí a dovedností žáků zavádí Standardy finanční gramotnosti, obsažené ve zmíněném projektu. Soustředí svou pozornost na hlavní složky finančního života, představující finance osobního nebo rodinného rozpočtu, investice vlastních úspor do finančních produktů či služeb (úvěrů, spoření či pojištění), dále na cenu a platební možnosti či inflaci. Dostupná teoretická východiska mohou ředitelé škol zařadit do obsahu učiva vhodného vyučovacího předmětu, při zpracování Školních vzdělávacích programů. Národním programem rozvoje vzdělávání v České republice proběhla celoplošná reforma vzdělávací politiky. Vytvořením jednotné a povinné „šablony“, chce Bílá kniha dosáhnout rovných možností ve vzdělávání všech stupňů, ve formě Rámcových vzdělávacích programů. Finanční gramotnost, definována ve strategicky vzdělávacích dokumentech, se rozkládá mezi tři fundamentální složky (cenovou, peněžní a rozpočtovou gramotnost). V sekundárním vzdělávání se tato oblast kromě obsahových prostředků zaměřuje na aktivizaci žáka. Metodické příručky doporučují organizační formy, výukové metody a pomůcky pro formování a upevňování poznatků a dovedností.

Empirická část práce provádí kvantitativní šetření úrovně finanční gramotnosti žáků středních škol didaktickým testováním. Písemným dotazováním tato část seznámí s názorovou orientací žáků vůči tomuto globalizovanému problému. Na středních školách řídí průběh finanční vzdělávání ředitelé vystupující pro nebo proti implementaci finanční gramotnosti do výuky a průřezových témat. Složitý vzdělávací proces v prostředí komplikované finanční výuky pojímá natolik široký záběr, že ani touto prací nelze popsat všechny aspekty a postavení finančního gramotnosti v oblasti vzdělávací politiky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 FINANČNÍ GRAMOTNOST

Finanční gramotnost (dále jen „FG“) reprezentuje specializovanou složku, která je součástí ekonomické gramotnosti. Popisuje důležité makroekonomické i mikroekonomické aspekty s ní spojené. FG cíleně rozvíjí klíčové kompetence v oblasti financí, které by měl ovládat každý občan České republiky a sám ji účelně využít v sociální realitě. (MFČR, Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 8) Nadřazeným pojem FG je **finanční kvalifikace**. Autor Orton (2007) ji ve své publikaci popisuje jako finanční vědomosti a myšlení, finanční odpovědnost a dále jako finanční práva, schopnosti a dovednosti. (In Opletalová a Kvintová, 2012, s. 52)

Definice o FG uvádí mnozí autoři podobnou interpretací. Hlavní a obecně platnou definici vytvořila Pracovní skupina působící při realizaci Strategie finančního vzdělávání. Dle ní se FG považuje jako všeobecné kompetence občana, díky nimž dokáže finančně zabezpečit svou rodinu a zároveň se aktivně podílet na finančním trhu. Jedná se o orientaci v oblasti peněz a cen, finančních aktiv a pasiv, závisející na měsíčním rodinném rozpočtu a jeho spravování. (MFČR, Strategie finančního vzdělávání, 2007, s. 5) **Finančně gramotný občan** tedy disponuje vědomostmi, dovednostmi a schopnostmi, které jej chrání proti předlužení v důsledku jeho správných rozhodnutí a vhodným výběrem finančních produktů na trhu. (Opletalová a Kvintová, 2012, s. 47)

FG představuje preventivní prostředek pro zadlužené občany. Předlužení společnosti se stalo současnou problematikou z důvodu průměrných nebo podprůměrných finančně kompetentních občanů. Celosvětový problém zdůraznil poslední realizovaný výzkum Mezinárodního šetření PISA 2012, měřící vybrané druhy gramotností (čtenářská, matematická, finanční atd.) patnáctiletých žáků. Řídící složka výzkumného projektu, **Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD)** zavádí další definici: „Finanční gramotnost zahrnuje znalost a porozumění finančním konceptům a rizikům, dále dovednosti, motivaci a sebedůvěru potřebnou pro uplatnění těchto znalostí a porozumění s cílem činit efektivní rozhodnutí v různých situacích souvisejících s financemi, zlepšit finanční situaci jedince či celé společnosti a umožnit zapojení do ekonomického života (ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE, 2014).“

Zait a Berteau (2014) formulují pro své výzkumné šetření dimenze FG. První dvě dimenze patří do kategorie porozumění a chápání finančních pojmů, další tři rozměry se řadí do kategorie reálného užití předchozích znalostí v praxi. Aspekty jsou uvedeny jako:

- znalosti finančních konceptů a výrobků (finanční znalosti),
- komunikační schopnosti ve finančních pojmech (finanční sdělení),
- schopnost aplikovat znalosti při nezbytných finančních rozhodnutích (finanční schopnosti),
- reálné využití různých finančních nástrojů (finanční chování),
- důvěra lidí v dřívějších finančních rozhodnutích a akcích (finanční spolehlivost).

Všechny zmíněné kategorie by k jejich rozvoji měla motivovat a svést primárně škola. Proto by výuce FG měl být přiřazen vyšší status v systému vzdělávání.

1.1 Finanční vzdělávání a jeho význam

Vzdělávání k FG se stává důležitou součástí lidského života. Právě díky němu je gramotný občan schopen vést svůj osobní či rodinný rozpočet a nakládat s penězi. V posledních letech se touto oblastí zabývá vláda, finanční a školské instituce, média a další subjekty. (Opletalová a Kvintová, 2012, s. 9) Protože nejenom v našem státě, ale i v dalších zemích světa lidé podléhají finanční negramotnosti, související s nedostačujícími teoretickými znalostmi z oboru ekonomie. Lidé samovolně nepozorují změnu ceny pod vlivem trhu, nezkoumají, co je podstatou peněz a jak funguje systém bankovníctví. Nedomáží se vyhodnotit, zda se jedná o aktiva nebo pasiva a nezajímá je rozdíl mezi investicemi a výdaji. (Rathouská a Klínský, 2010, s. 3) Kiyosaki (2001, s. 63 – 64) ve své knize potvrzuje, že se lidé často více soustředí na peněžní prostředky, než na vzdělání k finančnímu myšlení. Neuvědomují si přitom, že díky vzdělání dokážou lépe přemýšlet, reagovat flexibilněji vůči změnám, vhodnějšími způsoby řešit problémy a produkovat peníze, které bez finančního vzdělání zpravidla rychle vymizí. Není podstatou, kolika penězi se člověk pyšní, ale kolik peněz se mu podaří udržet.

Finanční vzdělávání se stalo diskutovaným tématem i na mezinárodní úrovni. Zde působí nenahraditelný subjekt **Mezinárodní síť pro finanční vzdělávání** (International Network on Financial Education, INFE), kde jednotliví členové realizují strategický postup pro svou vlast. Některé země stále ještě pracují na Strategii finančního vzdělávání, kterou Česká republika přijala rokem 2010. I alarmující skutečnost při uveřejnění výsledků výzkumů z oblasti FG povzbudilo státní subjekty k realizaci strategických dokumentů, pod-

porující rozvoj finančního vzdělávání. Tomuto vzdělávání není přiřazována dostatečná důležitost. Výuka FG je velmi náročná na přípravu a to z hlediska zásahu obsahové stránky i do jiných předmětů. Pro podporu a rozvoj FG se 1. září 2013 stala její výuka součástí vzdělávání na základních školách. Zcela v závislosti je realizace výuky FG na středních školách, kde ředitelé škol zvolí zařazení do daných předmětů, časovou dotaci a prezentovanou formu. Často ani nezbývá místo pro zařazení FG do tematických plánů daného vyučovacího předmětu, nevyužívají se ani dostupné materiály v souladu se Standardy finanční gramotnosti, navíc netvoří ani ucelený komplex informací. Z toho důvodu lze usoudit, že se výuka FG na střední škole nemusí ani vyskytnout. (Opletalová a Kvintová, 2012, s. 70 – 74) Standardy se shodují se vzdělávacími cíli a požadavky uvedenými v Rámcových vzdělávacích programech (dále jen „RVP“) pro základní a střední vzdělávání, do kterých se FG aplikuje. Účelem je vymezení společných cílů, obecných principů a prostředků k jejich dosažení ve vzdělávání. Naplnění cílů popisují navazující dokumenty, mezi které patří Systém budování finanční gramotnosti na středních a základních školách, v dokumentu jsou obsaženy již zmíněné Standardy a Národní strategie finančního vzdělávání. (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 4 – 5) Uvedené strategické dokumenty pro rozvoj FG blíže rozebírá následující kapitola.

1.2 Didaktické prostředky rozvoje finanční gramotnosti

Výuka FG na středních školách se stala složitým procesem a to díky jejímu propojení v konkrétních učebních předmětech. Odborníci pracují na metodických příručkách a katalogu materiálů, které by měly pomoci učitelům zavádět vhodné metody a formy vyučování, včetně teoretických poznatků. V tomto případě se jedná se o **nemateriální didaktické prostředky**. Slouží ke snadnějšímu pochopení a upevnění obsahu FG žáky a tím dochází k naplňování vzdělávacích cílů kurikula. Mezi **nástroje** pro budování FG na středních školách patří RVP a na následně rozpracovaná metodika, vzdělání je zacíleno především na prevenci proti předlužení (MFČR, Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 9). V neposlední řadě je nutné zmínit, že při finančním vzdělávání je nutné se držet **principů obecnosti, názornosti, integrace a etiky** (Hesová a Zelendová, 2011, s. 34).

Autorky Hesová a Zelendová (2011, s. 9 – 10) v metodických materiálech doporučují do výuky FG zavést metodu heuristickou a situační. **Heuristická metoda** upevňuje schop-

nost správné volby v konkrétní situaci. Vede žáky k řešení problémů, tedy objevování nových strategií cest řešení (např. porovnat tři cenové nabídky zboží a výběr toho nejvhodnějšího). Při řešení úloh se používají metody pokus-omyl, odhad, zkušenosti a intuice a dříve získané vědomosti a dovednosti. Učitel průběžně kontroluje žáky, neprozrazuje okamžitě možná řešení, navede je až v případě, kdy si neví rady, aby se chybně nerozhodli nebo našli své předchozí chybné kroky. Tyto metody podporují myšlení a kreativitu u žáků. Učitel zastává roli průvodce a rádce a žák je při výuce odkázán zcela sám na sebe a tato metoda se využívá jak pro výuku problémovou, tak projektovou (Zormanová, 2014, s. 30).

Metoda situační poukazuje na problémy reálného života a možnost jejich řešení skutečnou demonstrací situace (např. vytvoření reálného rodinného rozpočtu, návštěva banky a porovnání cen nabízených bankovních produktů). **Inscenační metody** napomáhají v rozvoji sociálních kompetencí při nácviku rolí z běžného života (např. vytvořením modelové situace v obchodě a zadáním role nákupčího a prodávajícího), spojeným s asertivní komunikací a výběrem vhodného chování v dané situaci (např. při reklamaci). Metoda přispívá k upevnění učiva, vysvětlení jevů a empatii. (Zormanová, 2012, s. 60 – 64)

I **didaktické hry** jsou zapojeny ve výuce FG ve formě skupinových nebo strategických her. Hry mohou být deskové (např. Finanční svoboda, Finance v kapse) nebo počítačové a představují životní situace, procvičují se při nich získané vědomosti a mohou mít motivační charakter. Nevýhodou představuje časová náročnost nebo finanční obnos k pořízení her. (Hesová, 2013, s. 15 – 16)

Práce s textem je další metodou, která rozvíjí čtenářské dovednosti a kritické čtení textu (Hesová a Zelendová, 2011, s. 10). Žáci se při čtení textu obohacují o nové znalosti, třídí je podle své potřeby a jsou schopni porozumět čteným konceptům. Při této metodě je nutná pozornost a koncentrace, z důvodu zapamatování si podstatných informací. Učitelé tuto metodu využívají při samostatné práci. (Petty, 2013, s. 283)

Za nejvhodnějšími organizační formy výuky FG jsou považovány především kooperativní, projektová a integrovaná tematická výuka (Hesová a Zelendová, 2011, s. 10). Vzdělávání FG by mělo být realizováno prostřednictvím **kooperativní výuky**, ta rozvíjí sociální dovednosti žáka, především komunikaci a žáci provádí aktivizační činnosti. Dbá se na interakci žáků, protože práce jednotlivých členů skupiny vytváří výsledek. U žáků se posiluje tolerance a respekt, prosazování vlastních myšlenek a názorů, předávání dosavadních zkušeností vrstevníkům, při práci se navzájem doplňují a používají své jedinečné vlastnosti. (Hesová, 2013, s. 14)

Projektová výuka se pojí s individuální a samostatnou prací žáků a nabízí otevřený závěr a časovou dotaci 8 – 50 hodin. Pomáhá k celkovému rozvoji žákovských kompetencí. Autor zde uvádí jako nejpoužívanější metodu brainstorming při stanovení problému a cíle. Je vhodné, aby učitel seznámil žáky s hodnotícími kritérii, pro zvýšení jejich pracovní motivace. (Petty, 2013, s. 292 – 295)

Skupinová výuka/práce se vyznačuje homogenitou nebo heterogenitou skupin, které jsou tvořeny 2 – 5 žáky. V prvním případě se projeví nadání žáci. Druhý případ se vyznačuje větší spoluprací a vzájemným vysvětlováním nebo zneužitím silnějšího člena skupiny, kdy ostatní pracují méně výkonně nebo vůbec kvůli jeho pílí. Skupina zpracovává vlastní zkušenosti, názory a postoje jednotlivých členů. Členové skupiny se hodnotí navzájem a reflektují vlastní přínos, učí se organizovat práci a vzájemným kompromisům. (Zormanová, 2012, s. 90 – 92)

Individuální výuka je realizována na školách formou samostatné práce, při které se učitel věnuje žákům slabším nebo vysvětluje nejasnosti žákova dotazu (Zormanová, 2014, s. 104). Podle Maňáka a Švece (2003) se samostatná práce vyznačuje zodpovědností každého žáka za své získané vědomosti vlastním úsilím (In Zormanová, 2014, s. 109).

Cíle výuky napomáhají naplňovat také **materiální didaktické prostředky**, především **vyučovací pomůcky**, které zlepšují pochopení obsahu vyučovacího předmětu. Pomůcky mohou být rozmanité a plnit různou funkci. Zahrnují předměty a symboly, dochází tím k naplňování zásady propojení teorie s praxí. Do této skupiny pomůcek se řadí nejčastěji **literární pomůcky**, využívané komplexně pro výuku školních předmětů. Mezi ně patří odborná literatura, učebnice, pracovní listy a sešity. Při vypracovávání Školních vzdělávacích programů je určují ředitelé škol. Počítačové programy a internet slouží nejen při procvičování učiva, ale také pro jeho prezentaci (např. elektronické učebnice, internetové informační zdroje). (Opletalová a Kvintová, 2012, s. 90 – 92).

Autor Petty (2013, s. 367 – 377) nabízí přehled **didaktické techniky**, kterou lze využít pro výuku FG na školách, jež tvoří:

- tabule,
- Microsoft PowerPoint,
- interaktivní tabule,
- zpětné projektory,
- modely, tabulky a vývěsky,

- videorekordéry a videokamery,
- diaprojektor a další.

Dále se v učebních hodinách využívá audiovizuální technika, konkrétně televizní pořady a výukové filmy. Dále vizuální technika, konkrétně reklamní letáky, obrázky promítané dataprojektorem, kresba na tabuli (Zormanová, 2014, s. 190 – 191).

Variabilita didaktických prostředků realizovaných nejenom při výuce FG, závisí na volbě pedagoga a jejich vhodné aplikování na konkrétní skupinu žáků. Různým žákovským skupinám totiž vyhovují nejenom různé metody a organizační formy výuky, ale také didaktické pomůcky a techniky.

2 STRATEGICKÉ DOKUMENTY PODPORUJÍCÍ VZDĚLÁVÁNÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

V první řadě kapitola zahrnuje Národní program rozvoje vzdělávání v České republice a z něho vycházející Rámcové vzdělávací programy, které určují obsah učiva a cíle vzdělávání. Dále popisuje Národní strategii finančního vzdělávání, na ni navazující Systém budování finanční gramotnosti na základních školách (dále jen „ZŠ“) a středních školách (dále jen „SŠ“) a Standardy finanční gramotnosti. Tyto dokumenty vytváří prostředí finančního vzdělávání, které je otevřeno široké veřejnosti, implementuje se do primární a sekundární soustavy vzdělávání a nabízí obsah kompetencí FG obecně pro školství. Celá kapitola je záměrně cílena ke střednímu vzdělávání a její výuce FG, jelikož jsou žáci oproti mladší generaci znevýhodněni předchozími požadavky na učivo v primárním stupni vzdělávání oproti současným žákům na ZŠ a nemohou tedy stavět na pevném základu znalostí z oblasti FG. Proto je nutné žáky na SŠ školách vést k pečlivějšímu rozvoji.

2.1 Národní program rozvoje vzdělávání v ČR

Hlavní **kurikulární dokument**, vznikl pod záštitou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále „MŠMT“) jako soubor vzdělání a rozvoje její soustavy v České republice, byl zveřejněn 13. května 1999. Dokument je také známý pod názvem **Bílá kniha**. Zabývá se třemi vzdělávacími sektory – předškolní, základní a střední vzdělávání, terciární úroveň vzdělávání a vzdělávání dospělých. První sektor lze nazvat jako regionální, z něhož vychází budoucí školský zákon (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání). (NPRV, 2001, s. 7 – 8) Systém národního kurikula je sestaven z obsahů (učebních plánů) a standardů (cílových a evaluačních) vzdělávání, z činnosti institucí (podložen motivací, kontrolou a hodnocením), vytvoření vztahů mezi národním kurikulem a veřejností (převážně rodičů). (Průcha, 2005, s. 252)

Jeden z hlavních principů vzdělávací politiky je vytvoření pevného základu pro motivaci k celoživotnímu vzdělávání. Naučit děti nástrojům, aby se samy motivovaly k sebevzdělávání, z tohoto důvodu se změnil obsah vzdělání, prostředky výuky a soustředí se více na klima a prostředí školy, zkvalitnění a efektivnější edukaci, propojování teorie s praxí. Modifikace vzdělávací soustavy musí bezpochybně korespondovat s dobovým pokrokem společnosti. Dále proběhl reformní princip v podobě demokratizace v oblasti parti-

cipace vzdělávání, převedl účast na vzdělávacím systému a správě škol na územní a obecní samosprávné celky. Tyto orgány přebraly moc nad školami a ty se staly zcela autonomní vůči propojené školské soustavě minulosti. (NPRV, 2001, s. 17 – 20)

Bílá kniha přináší změnu v cílech a obsahu vzdělávání, hodnocení a kompetencích žáků. Tento státní program vzdělávání tvoří nejvýše postavený kurikulární dokument. Za obsah programu (projektu, plánu) zodpovídá MŠMT a schválila jej vláda. Na úrovni nižší se nachází **Rámcové vzdělávací programy** (dále jen „RVP“), které slouží jako návrhy učebních plánů a pravidla pro tvorbu **Školních vzdělávacích programů** (dále jen „ŠVP“). Každá škola je vytváří individuálně, podporuje tím svou autonomii, využívají se jako osnova vzdělávacího programu každé školy. (NPRV, 2001, s. 37 – 38) Průcha (2005, s. 250) popisuje vzdělávací programy jako komplexní text kurikula. Mezi jehož složky patří koncepce a cíle vzdělávání, učební plán předmětu, učivo (témata), cílové standardy a implementační plán.

Z hlediska středních škol dokument je RVP diferencováno na tři typy, pro všeobecná gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště. Důraz je kladen převážně na motivaci mladistvých k celoživotnímu učení, zaměstnatelnosti a rekvalifikacím, rozvoji všeobecného i odborného vzdělávání, využitelnosti svých kompetencí. (NPRV, 2001, s. 51) Dle toho pedagog může zařadit FG do svých tematických plánů daného předmětu a to vše se souhlasem ředitele školy. Výuka FG na SŠ se začleňuje do výukových předmětů matematiky, společenských věd, ekonomie a informatiky (ICT). Pro rozvoj kompetencí FG se musí předměty propojovat, aby žáci lépe chápali souvislost těchto znalostí a dovedli je aplikovat v běžném životě. Proto pedagogové musí společně spolupracovat a rozvíjet své znalosti a schopnosti. Pro gymnázia a také ZŠ se FG nachází v průřezových tématech Člověk a svět práce a Člověk a jeho svět. V případě středních odborných škol mluvíme o průřezovém tématu Člověk a svět práce. (Hesová, 2013, s. 4 – 11) Implementace FG na SŠ není podložena žádným zákonem ani vyhláškou, zůstává na uvážení ředitelů, zda se tomuto tématu budou věnovat v doporučených předmětech a kolik hodin si učitelé zařadí do svých tematických plánů výuky.

2.2 Národní strategie finančního vzdělávání

Od roku 2006 začíná probíhat finanční vzdělávání v České republice, jejímž spouštěčem bylo schválení **Strategie finančního vzdělávání** v roce 2007. Strategii realizovala Pracovní skupina, sestavená z vedoucího článku Ministerstva financí (dále jen „MF“) a MŠMT. Téhož roku MŠMT a MF sestavila Standardy finanční gramotnosti, které jsou součástí dokumentu Systém budování FG na základních a středních školách. Od roku 2008 získala Česká národní banka (dále jen „ČNB“) dohled nad ochranou spotřebitele na finančním trhu, tím zahrnuje i finanční vzdělávání. Následující rok vznikl projekční tým, organizující a také podporující projekty k posílení úrovně FG. MŠMT a ČNB neustále podporuje pedagogické pracovníky v publikaci metodických příruček, nabízí navíc akreditovaná vzdělávání pro pedagogy. (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 10) „V květnu 2010 bylo vládou přijato Usnesení č. 338/2010 o Národní strategii finančního vzdělávání. Vláda v usnesení ukládá činit opatření vedoucí ke zvýšení úrovně finanční gramotnosti občanů České republiky, a to v souladu se standardy a trendy obvyklými v členských státech Evropské unie. Národní strategie je aktualizací dokumentu Strategie finančního vzdělávání z roku 2007. Protože se tehdy nejednalo o vládou schválenou koncepci, nebyla závazná pro celou státní správu a nebyla nazvána strategií národní.“ (ps-fv.cz©2013)

Cílem Národní strategie je především vytvořit systém kvalitního finančního vzdělávání, za účelem posílit FG v České republice. Strategie navazuje na evropské činnosti v rovině ochrany spotřebitele a obecného vzdělávání. Organizace pro hospodářskou činnost a rozvoj (OECD) se v roce 2008 podílela na vytvoření Mezinárodní skupiny pro finanční vzdělávání (INFE – International Network on Financial Education) a jako podporu zprovoznila mezinárodní webový rozcestník IGFE (International Gateway on Financial Education). Ve stejném roce Evropská komise stanovila Expertní skupinu pro finanční vzdělávání a Evropský sociální fond vyzval státy k podpoře finančního vzdělávání. (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 2 – 3, 10)

Budoucí vize finančního vzdělávání zahrnuje tři oblasti, které jsou strukturovány podle věku a požadavků na finanční znalosti a dovednosti. První oblast se soustřeďuje na aktivní a zodpovědnou účast na finančním trhu, ke které jsou vedeni žáci v primárním vzdělávání. Dále se zaměřuje na **prevenci proti předlužení, směřovanou k žákům v sekundárním vzdělávání**. A poslední oblast se věnuje zajištění ve stáří a obecnému vzdě-

lávání FG, cílenému všem občanům České republiky. (MFČR, Strategie finančního vzdělávání, 2007, s. 9 – 10) Navíc celé finanční vzdělání je řízeno principy Strategie:

- princip obecnosti – co je předáváno (obecný příklad) a jakým způsobem (projekty),
- princip odbornosti – kým je to předáváno (pedagogy) a co je obsahem (kurikulární složka),
- princip zacílení – komu je to předáváno (cílová skupina).

Dokument se opírá o **dvoupilířovou strukturu finančního vzdělávání**. První pilíř zahrnuje finanční vzdělávání žáků v počátečním vzdělávání a druhý pilíř finanční vzdělávání občanů v dalším vzdělávání. Garantem prvního pilíře je stát prostřednictvím MŠMT a ve spolupráci s MF a ČNB. Finanční vzdělávání bylo zařazeno do systému školské soustavy dokumentem Systém budování FG na středních a základních školách, který připravilo MF, MŠMT a Ministerstvo průmyslu a obchodu (dále jen „MPO“). Úkolem materiálu bylo vytvoření Standardů finanční gramotnosti pro žáka 1. a 2. stupně ZŠ a SŠ. Dalším úkolem materiálu bylo zařazení Standardů FG do RVP pro základní a střední vzdělávání, podpora realizace ŠVP vytvořením metodických materiálů, možnost rozšíření kompetencí pedagogických pracovníků a revize celého materiálu s měnícím se finančním trhem a potřebami žáků. (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 15 – 17)

Významnými spolupracujícími veřejnoprávními subjekty jsou již zmíněné MF, MŠMT, MPO, ČNB, dále Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo vnitra a územní samosprávné jednotky (obecní úřady). Každý subjekt podporuje rozvoj a šíření FG nejenom ve svém rezortu. Na posílení úrovně FG se podílejí také profesní sdružení institucí působících na finančním trhu, sociální partneři (např. odbory, zaměstnavatelé), nestátní neziskové organizace (spotřebitelská sdružení, organizace sociální oblasti atd.), vzdělávací instituce, média a další subjekty. Aby všechny výše uvedené subjekty efektivně spolupracovaly a naplňovaly cíle strategie, Pracovní skupina pro finanční vzdělávání vedená MF, umožnila interakci subjektů při diskusi, výměně informací nebo zkušeností. Dokument definuje úkoly Pracovní skupiny a jejího Výkonného výboru. V závěru dokumentu je uveden Akční plán realizovaný v rozmezí let 2010 – 2015, financování, hodnocení a měření strategie. (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 21 – 26) Všechny zmíněné subjekty zodpovědně dohlížejí na realizaci akčního plánu a dodržování svých rolí v tomto rozvojovém projektu.

2.3 Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách

Dokument vznikl na základě usnesení vlády ze dne 7. prosince 2005, za spoluúčasti MF, MŠMT a MPO na jeho vypracování a spolupráci s Národním ústavem pro vzdělávání (dále jen „NÚOV“), Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze (dále jen „VÚP“) a zástupci obchodních akademií. (MFČR, Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 3) Systém budování zahrnuje dílčí etapy při postupu finančního vzdělávání, jež představují: definování FG, ustanovení Standardů FG, rozšíření znalostí pedagogických pracovníků v této oblasti a přípravu vzdělávacího systému, zavedení Standardů FG do RVP, evaluaci stupně FG mezi občany, výstupy z kontroly využité pro úpravu systému a zprávy o fungování systému. (MFČR, Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 11) Toto kurikulum navazuje na cíle 1. pilíře finančního vzdělání uveřejněné v Národní strategii finančního vzdělávání.

Součástí dokumentu je formulace **Standardů finanční gramotnosti**, které jsou specificky přizpůsobeny cílovým skupinám žáků, podle stupně jejich vzdělávání. Vymezuje Standardy pro žáky 1. stupně ZŠ, 2. stupně ZŠ a SŠ. V červnu 2007 se staly Standardy součástí RVP pro gymnázia a pro gymnázia se sportovní přípravou, následující měsíc byly zahrnuty do dalších 61 RVP pro střední odborné vzdělávání. (MFČR, Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 8 – 9) Standardy vymezují Obsah a Výsledky, které jsou zařazeny do čtyř tematických okruhů: Peníze, Hospodaření domácnosti, Finanční produkty, Práva spotřebitele (Hesová, 2013, s. 5).

Po zařazení tohoto tématu do kurikulumních dokumentů školy, počátkem roku 2008 požádal ředitel oboru vysokých škol MŠMT ČR všechny děkany vysokých škol, vzdělávající pedagogy pro základní a středoškolské vzdělávání, aby kladli důraz na přípravu pedagogů k vykonávání odborné praxe a to převážně k oblasti finanční gramotnosti. Na základě odborných schopností pedagogů jsou totiž žákům přeneseny znalosti z této oblasti. (Opletalová a Kvintová, 2012, s. 43 – 44)

Dokument zmiňuje metodické materiály, na jejichž vypracování se podílí zmíněné subjekty. Při realizaci projektu zmíněné subjekty kooperují a mají pevně stanovené role. Součástí je plánování každoročního výzkumu úrovně FG, probíhající na území České republiky. Dále obsahuje evaluaci výzkumu, který následně poslouží pro zefektivnění vzdě-

lávacích programů. Součástí jsou i vzdělávací programy a aktivity, které popisují principy pro vzdělávání FG, které nalezneme i v Národní strategii finančního vzdělávání.

V Příloze P I najdeme Standardy FG pro vzdělávání na SŠ, jejichž obsah sloužil k vypracování následující kapitoly a stal se pevným základem pro sestavení didaktického testu, cíleného na žáky již zmíněného stupně vzdělávání.

3 DÍLČÍ OBLASTI FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Tato kapitola nabízí teoretický nástin výchozích kompetencí učiva FG, zaměřeného na žáky středních škol. Obsah vzdělání nalezneme ve Standardech FG pro střední vzdělávání, Standardy jsou součástí Systému budování FG na ZŽ a SŠ. Pojmy, které nabízí kapitola, sloužily při formulaci některých otázek v didaktickém testu, který se participuje na realizaci praktické části bakalářské práce.

Na základě výše uvedeného dokumentu Národní strategie finančního vzdělávání, se FG dělí na tři následující oblasti. **Peněžní gramotnost** pokrývá spravování osobních a rodinných financí (nástroj pro správu bezhotovostních a hotovostních peněžních transakcí), **cenová** (znalost inflace a cenových mechanismů) a **rozpočtová** (zahrnující rodinný a osobní rozpočet, správu finančních závazků a aktivit). FG kromě toho souvisí také s gramotností numerickou, informační a právní. (MFČR, Národní strategie finančního vzdělávání, 2007, s. 6) Gramotnost numerická obsahuje řešení matematických úloh. Díky informační gramotnosti se člověk snáze orientuje ve světě pohlceným přebytečnými informacemi. Právní gramotnost skýtá všechny práva a povinnosti a také možnost pomoci. (Opletalová a Kvintová, 2012, s. 52) Doplňující gramotnosti souvisí s FG a se vzájemně propojují, znalosti a dovednosti těchto oblastí tvoří důležitý předpoklad pro rozvoj FG.

3.1 Peněžní gramotnost

Obecně zahrnuje dovednosti a schopnosti hospodaření s penězi. Do této oblasti lze zařadit samotné peníze, jejich funkci a druhy, měnu domácí i zahraniční. Způsoby placení na základě bezhotovostního nebo hotovostního platebního styku, také bankovní a nebankovní sektor. Českou národní banku a banky komerční, zahrnuje typy bankovních účtů a platebních karet, další bankovní služby. A níže zmíněné finanční produkty.

3.1.1 Přebytek finančních prostředků a pojištění

Pro ochranu a množení volných finančních prostředků je vhodné využít některé z následujících možností úspor a investic.

Spoření

Mezi účelové druhy patří **stavební spoření**, které se zakládá u specializované banky, kde se finanční prostředky ukládají dlouhodobě. Pokud jsou v průběhu splněny všech-

ny požadavky, po jeho skončení získává osoba nárok na vystavení úvěru na stavební spoření. Ten se vyznačuje poměrně nízkými a stálými úroky. Na začátku spoření je dohodnuta konečná částka, skládající se ze sumy vkladů, státní podpory a úvěru ze státního spoření a úroků ze státní podpory a vkladů. Částku si stanoví osoba sama a vše je součástí smlouvy, včetně zdůvodnění způsobu finančního využití. (Škvára, 2011, s. 90) Osoby jsou povinny ukládat finanční prostředky nejméně po dobu šest let a stát poskytuje podporu 15%, což činí ročně maximální částku 3 000 Kč. Úroková sazba činí 1 – 3%. Úvěr ze stavebního spoření tvoří dvě formy, klasický a překlenovací. (Klínský, 2008, s. 60 – 61)

Zanechat větší obnos peněz na běžném účtu se nevyplatí z důvodu znehodnocením reálné hodnoty klesající inflací, proto se doporučuje založení **spořicího účtu**. Vedení účtu nabízí banka většinou zdarma, nabídky produktu se liší dle různých podmínek (úroková sazba, výpovědní lhůta, poplatky atd.). Nevýhoda spočívá ve výši úrokové sazby, za to výběr peněz je zprostředkován okamžitě. Zavedení účtu je možné pouze telefonicky nebo prostřednictvím internetu. Některé banky zřizují k výběru karty, běžnějším způsobem je ale převedení peněz na účet běžný. (Nováková, 2011, s. 174)

Ještě výhodnější úrokovou míru pro investice nabízí **termínovaný vklad**, úrok může být připisován i na jiný účet. Umožňuje ukládat prostředky v národní nebo zahraniční měně, s výpovědní lhůtou nebo bez ní. Banky nabízí možnost propojení s běžným účtem a rozdělují vklady podle obnovitelnosti na jednorázové nebo revolvingové. (Kalabis, 2005, s. 28 – 29)

Velmi oblíbeným spořicíím produktem je **vkladní knížka**, která se vystavuje bez nebo s výpovědní lhůtou. Při jeho zřízení obdržíme potvrzení o vkladu, nedostáváme smlouvu. (Kalabis, 2005, s. 29)

Produkty se státním příspěvkem

Účelem **penzijního připojištění** je ušetřit finanční obnos, pro zabezpečení osoby ve stáří, v případě nedostačujícího důchodu. Stát nabízí daňové úlevy při vedení tohoto typu penzijního fondu. (Škvára, 2011, s. 93 - 94) Státní podpora se stala lákadlem, činí částku v přepočtu 50 – 150 Kč, při hodnotě vkladu do 500 Kč. Měsíčně si investor smí odečíst z daní 500 – 1 500 Kč. Připojištění se vyplatí uzavírat minimálně na dobu 5 let do dosažení 60 let věku, při krátkodobém období. Pro dlouhodobou investici se doporučuje doba spoření na 20 let, při investici nižší než 500 Kč od 40 let a vyšší investici než 500 Kč od 45 let. (Surový a Tyl, 2011, s. 181 – 182)

Pronájem nemovitosti

Koupě nemovitosti může mít dva účely. Pro potřebu rodiny či osobní nebo se zde vyskytuje možnost pronájmu. Dělí se na rezidenční, komerční a pozemky. Hlavně v předchozích letech se stala investice do nemovitostí fenoménem České republiky. Autoři zde popisují tři důvody:

- pocit jisté investice – nemovitost je materiálně pevná a obytná;
- cena investice – v 90. letech se zvýšila inflace, proto vznikl nárůst cen a nemajetných, tím se otevřel trh hlavně pro zahraniční investory, úvěry byly zastaralé a nemovitosti se nabízely za hotovost. Na přelomu tisíciletí se zvýšila úroveň úvěrů a nemajetní lidé mohli odstartovat éru nákupu nemovitostí na hypotéku. Poptávka po nemovitostech jejich cenu zvýšila;
- pocit bezpečné investice – lidé neznají ceny nemovitostí na akciovém trhu. Ceny často kolísají podle okolností, odehrávajících se v lokalitě nemovitosti. (Syrový a Tyl, 2011, s. 103 – 106)

Cenné papíry

Náleží produktům kapitálového trhu, jedná se o speciální listiny, vydává je tzv. emitent (právnícká nebo fyzická osoba, územní samosprávné celky). Některé druhy lze směnit za peníze nebo jimi přímo platit. Vyjadřují se nominální hodnotou. Na oběhovém trhu se kupují nebo prodávají za kurz (tržní hodnotu), závisející na interakci nabídky a poptávky. (Klínský, 2008, s. 62 – 63) Cenné papíry přinášejí jejich držitelům podíl na zisku akciové společnosti, nazývají se tzv. dividendy.

Listiny dělíme podle právních závazků vlastníků. **Majetkové cenné papíry**, které upravují práva a právní povinnosti vlastníků, různých druhů těchto listin. Mezi tyto druhy patří: akcie, zatímní listy, depozitní stvrzenky a podílové listy. (Polouček a kol., 2009, s. 151) V **dlužnických cenných papírech** se uzavírá vztah mezi majitelem listiny a jejím vydavatelem. Majitel zde zabírá roli věřitele, zatímco vydavatel roli dlužníka. Odlišnost listin se vyznačuje dle doby, vydavatele, a způsobu vydávání.

Nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků

V současnosti se hovoří o neúčelnější investici, kterou představuje akcie firmy ve formě cenného papíru. Nejdůležitější okamžik nastává při porovnání rizik, plynoucích z investic a riziko, které je ochoten investor podstoupit. Nejvýhodnější je finanční prostředky

vložit do jednoho ze dvou aktiv, akcií nebo dluhopisů. Při nastavení svého cíle si investor musí odpovídat na otázky proč a na jak dlouho? (Jak, 2013, s. 198 – 199) Vše záleží na ochotě investora riskovat, což se vyplatit může nebo v mnohých případech nemusí.

Pojištění

Primárně slouží k zabezpečení potřeb nebo škod pojištěného, vycházejících z nepředpokládaných událostí. Finanční obnos, tedy pojistné, představuje rezervu pojištěného, odváděnou pojišťovně. (Škvára, 2011, s. 97)

Nejvhodnější pojistný produkt

V případě řešení pojistek doporučují autoři Syrový a Tyl (2011, s. 38) vytvoření vlastní likvidní rezervy nebo se držet následujícími fakty:

- zajistit pojistku majetku se spoluúčastí,
- spoluúčast plnění od vyššího procenta je pouze u pojištění trvalých následků poúrazového stavu,
- v případě pracovní neschopnosti zvolit co nejdelší nemocenskou
- zbytečně nezatěžovat pojištěním události, ze kterých neplyne velký finanční příjem pro domácnost.

3.1.2 Nedostatek finančních prostředků

Nejvýhodnější úvěrový produkt

Mezi nejpoužívanější produkt při realizaci vlastního bydlení patří **hypotéka**. Dlouhodobé splácení je navíc zajištěnou zástavou nebo částí nemovitosti. Výhodou je poskytnutí fixní úrokové sazby po celou dobu splácení. Pravidelná měsíční splátka stejné míry se nazývají anuita, obsahuje úrok i úmor (vlastní splátka úvěru). (Černohorská, 2015, s. 126 – 127)

Krátkodobě lze využít **kontokorentní úvěr**, který je možno provozovat v rámci běžného nebo kontokorentního účtu. Kdy klient smí čerpat finanční prostředky do debetu, ovšem nejpozději do roku musí být uhrazeny. (Kalabis, 2005, s. 74)

V případě nákupu běžných spotřebních produktů je nejvhodnější **spotřebitelský úvěr**. Při rozložení tohoto dlouhodobého úvěru na několik let, není nutné zajištění dlužní-

kem ani ručení třetí osobou. Při jeho vyřizování klient poskytne bance pouze občanský průkaz, pracovní smlouvu a výplatní pásku. (Černohorská, 2015, s. 123)

Způsoby zajištění úvěru

Jedná se o smluvní dodatkové opatření, které zaručuje věřiteli, že může dlužníka nebo třetí osobu žádat o placení úroku a úvěru. Věřitel dodatek využívá v případě, kdy dlužník neplní své smluvní závazky. Jedno za dvou hledisek zajištění úvěru, je způsob zajištění úvěru, který se dělí na osobní a věcný (reálný). **Osobní** způsoby jsou tvořeny ručením, směnečným zajištěním, bankovní zárukou, přistoupením k závazku a převzetím dluhu, smluvní pokutou a dohodou o srážkách ze mzdy. Mezi **reálné** zaručení úvěru patří zástava movitou věcí, předání vlastnictví, postoupení pohledávek a hypotéka. (Černohorská, 2015, s. 128, 131)

Vyrovnání předlužení

Dosažitelnost poskytovaných úvěrů přivádí domácnost v počátečním stádiu do zadlužení, které často přerůstá v předlužení. Fenomén společnosti není založen na šetrnosti a spoření, ale v mnohých případech na plýtvání penězi, svět tíhne k materialismu. Za předlužení je považován stav, kdy je více než 50% čistého příjmu rodiny spotřebováno ke splácení půjček nebo úvěrů (Jak, 2013, s. 32).

Preventivním nástrojem předlužení je nabízena činnost terénní sociální práce. Sociální pracovníci se podílejí na vypracování **splátkového kalendáře** (dlouhodobý plán splácení dluhů) nebo zařizují **institut zvláštního příjemce pro výplatu sociálních dávek** (státem poskytovaná peněžní částka nebo její díl je převáděn na účet věřitele). (Nováková, 2011, s. 55 – 57) Při postupu, jak se dluhů zbavit, je nutné snížit běžné výdaje na 70%, začít spořit minimálně 10% z příjmů a dohodnout se s věřitelem na splácení dluhů menších než 20%, prostřednictvím splátkového kalendáře. (Kolmanová, 2005, s. 47). Měsíční splátky půjček při zadlužení by neměly přesahovat jednu třetinu celkových příjmů domácnosti (Nováková, 2011, s. 313). Předjetí předlužení znamená vytvořit si vlastní finanční plán (Srovový a Tyl, 2011, s. 17).

Způsoby stanovení úrokových sazeb

Známých také pod názvem úroková míra, vyjadřuje úrok procentuálně. Výpočet se skládá z podílu úroku a půjčeného finančního prostředku, vynásobený 100. Výsledek, tedy úroková sazba, se přičítá jen k úrokovému období. Období se vyjadřuje pomocí zkratk:

roční – p. a. (per annum), pololetní – p. s. (per semestrum), čtvrtletní – p. q. (per quartale), měsíční – p. m. (per menses) a denní – p. d. (per dies). (Nováková, 2011, s. 140 – 141)

Úročení se rozděluje na **jednoduché**, kdy se úroky k počáteční částce nepřičítají a ani se neúročí. U **složitého** se připisují úroky už k počáteční částce a po skončení dalšího období se úrok navýší. V následujícím úrokovém období se počítá úrok z navýšené částky. (Škvára, 2011, s. 125)

Rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN

Na rozdíl od úrokové míry nám **roční procentuální sazba nákladů** určuje, kolik zaplatíme fakticky za úvěr po dobu jednoho roku. (Nováková, 2011, s. 148) Značené procento české populace toto značení nezná nebo jej při vytváření závazku přehlíží.

3.2 Rozpočtová gramotnost

V této gramotnosti nalezneme kromě zmíněných platů a mezd, životní a existenční minimum, pomoc v hmotné nouzi, důchody a výhody pro zaměstnance. Nesmíme opomenout veřejné finance, státní rozpočet a daně a jejich systém. Nástroje fiskální (rozpočtové) politiky, produkty a měření výkonu ekonomiky, jako jsou HDP a HNP.

Rozpočet domácnosti

Skládá se z příjmů a výdajů, pro udržení ideální stavu musí domácnost oba finanční komponenty držet ve vzájemné stabilitě. Přebytek výdaje totiž způsobuje úbytek příjmu a opačně.

Pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje

Příjmy člověk získává ze zaměstnání a z aktiv (např. z vlastního podnikání, nemovitostí, cenných papírů). Kdežto výdaje se využívá z hlediska primárních potřeb (bydlení, stravy, oděvu atd.), ale používají se i k těm sekundárním (kulturní život, pojištění, daně, půjčky a úvěry atd.). V této rovině výdajů se jedná zejména o investování do pasiv, saturující lidské potřeby. (Kolmanová, 2005, s. 45)

Pravidelné i nepravidelné příjmy může rodina pobírat prostřednictvím pasiv poskytovaných státem dle třech pilířů sociální pomoci. První pilíř zahrnuje finanční podporu dle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění a zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, kterou stát vyplácí při sociálních událostech krátkého či dlouhodobého cha-

rakteru. V druhém pilíři najdeme dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, dávky jsou poskytovány převážně rodinám s nízkými příjmy a nezaopatřeným dětem. V posledním pilíři stát zabezpečuje lidi, kteří nemohou uspokojit své základní životní potřeby, dle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi a vyplácí jim dávky na základě posouzení jejich životního stavu dle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

Výdaje do aktiv přináší v budoucnu očekávaný zisk, jedná se převážně o investice do nemovitostí a movitého majetku, vklady na účtech nebo také do umění. V tomto případě se výdaje do aktiv po čase transformují na pasivní příjmy. Aktiva se rozdělují na zbytné a nezbytné a tvoří je úspory spořené nebo investované. (Jak, 2013, s. 25, 28)

Sestavené rozpočtu domácnosti

Nejvhodnějším řešením je sestavení měsíčního rozpočtu pro domácnost, aby si lidé ujasnili, za co své peníze „promrhají“. Prvním krokem je sepsání všech položek výdajů, konkrétněji se prozkoumá, za jakou položku se peníze nejvíce utrácejí. (Kolmanová, 2005, s. 44 – 45) Protože dle Kiyosakiho (2001, s. 66) aktiva do našich kapes peníze vkládají a pasiva je zase vytahují.

Řešení schodkového rozpočtu

Při sestavování rodinného rozpočtu se apeluje na vyrovnanost mezi příjmy a výdaji. Pokud ale výdaje převyšují příjmy, je důležité dbát na redukci nepotřebných výdajů nebo se alespoň snažit příjmy zvýšit. Je vhodné rozdělit výdaje do dvou kategorií a to na nutné (např. výdaje za spotřebu elektřiny a plynu) a zbytné (např. položky z nákupů oblečení, investice do společenského života). Tímto způsobem lze vyřešit situaci schodkového rozpočtu. Změny v rozpočtu závisí na individuální potřebnosti v dané situaci. (Nováková, 2011, s. 313)

Využití přebytkového rozpočtu domácnosti

Většina autorů doporučuje každý měsíc minimálně 10% z celkového příjmu uspořit nebo investovat (Kolmanová, 2005, s. 44). V jiné knize je popsána investice do aktiv z čistého rodinného příjmu minimálně 5%, průměrně 15% a optimálně 25% (Jak, 2013, s.). Spousta českých domácností si rezervy vytváří a tím se relativně jistí na nepříznivou dobu, který může každého ohrozit alespoň jednou v jeho životě.

3.3 Cenová gramotnost

V této části nalezneme nejenom termíny, uvedené níže, ale i trh a tržní mechanismus, tedy nabídku, poptávku, typy konkurencí. Tato oblast je úzce spojena s peněžní gramotností a vzájemně se prolínají.

3.3.1 Placení a tvorba ceny

Za platební nástroj jsou všeobecně považovány peníze, jako aktivum, které ekonomické subjekty přijímají za provedené služby, nabízené zboží nebo splácené závazků (Polouček a kol., 2009, s. 39).

Nejběžnější platové nástroje

Obecně se za platový nástroj považuje karta, šek nebo další možný prostředek, který uskutečňuje placení produktů, služeb nebo slouží k získání hotovosti (psfv.cz©2013). Platební karty se obecně používají pro bezhotovostní nebo hotovostní platební styk. Lze je rozdělit na kreditní a debetní karty. **Debetní** jsou zprostředkovány k běžným účtům a finanční prostředky z nich je možné čerpat do výše peněz, které má klient v určitém okamžiku k dispozici. **Kreditní** jsou zprostředkovány k účtům úvěrovým a držitel karty není povinen zakládat u dané banky běžný účet. Karty se vydávají u obchodních bank, tzv. kreditní asociace, mezi které řadíme např. MasterCard a další. Banky se přitom dělí na vydavatelské (vydávající platební karty), zpracovatelské (zpracovávající transakce) nebo nabízí obě zmíněné služby (např. Komerční banka, a.s., Česká spořitelna, a.s.). Z platební karty lze vybírat peníze z bankomatů, nejlépe příslušné banky, u které má klient založený účet, aby nemusel platit přebytné transakce. (Kalabis, 2005, s. 64 – 65)

Bezhotovostní platební styk nebo výběr peněz přímo z banky umožňují **šeky**. Tiskopisy šeků a šekovou knížku poskytuje banka, u které je veden klientův běžný účet. Při vystavení šekové knížky, je nutno se při zacházení s ní řídit podle směnečného a šekového zákona, jež pramení z tzv. Ženevské konvence. (Černohorská, 2015, s. 92, 105)

Směna peněz použitím kurzovních lístků

Kurzovní lístky uvádí bankovní a právnické subjekty (směnárny), určují prodejní a nákupní cenu měnového kurzu. Prodejní kurz zahraniční měny je zpravidla nižší než nákupní, ve výsledku za něj zaplatíme víc, než reálně obdržíme. (Nováková, 2011, s. 131) Kurzy měny jsou proměnlivé a závislé na mezinárodním trhu.

Tvorba ceny

Cena produktu vyjadřuje prodejní valutu pro zákazníky a je ovlivněna endogenními a exogenními faktory. Mezi endogenní patří cíle a strategie firmy, náklady a jejich struktura atd. Exogenní tvoří struktura trhu, nabídka a poptávka, inflace, právní a sociální faktory, konkurence atd. (Nováková, 2011, s. 247 – 248)

Součet ceny

Čím více subjektů se podílí na výrobě produktu, tím se jeho finální cena zvyšuje. Každý subjekt si k ceně meziprojektu připočítává náklady a zisk, na závěr vzniká s produktem také celková cena. Výsledná cena pro spotřebitele může být sestavena z nákladu a zisku výrobce, nákladu a zisku velkoobchodu a nákladu a zisku maloobchodu. (Nováková, 2011, s. 248)

Odlišnost ceny

Nováková (2011, s. 252) uvádí příklady odlišných cen jednotných produktů podle:

- zákazníků – poskytováním věrnostních nebo množstevních slev,
- místa – jiná cena na okraji města než v jeho centru, v chudých a bohatých zemích,
- období – v supermarketech jsou vyšší ceny pečiva ráno než večer, dražší sezónní prodej určitého druhu zboží,
- způsobu platby – okamžitá platba je nižší, než platba na splátky,
- doby výrobku na trhu – nižší cena je u staršího produktu a vyšší cena u nového typu stejného produktu,
- akcí prodeje – mimo sezónní prodej určitého produktu, výprodej starších produktů.

Běžné cenové triky a klamavé nabídky

Autorka Nováková (2011, s. 253 – 254) ve své publikaci uvádí tři cenové triky:

- výhodnější ceny – tzv. baťovské ceny (29,90 Kč místo 30 Kč), cena bez DPH velkým písmem a s DPH malým, přeškrtnutá vyšší cena na cenovce,
- balíčky a „antibalíčky“ – balíček je sestaven z produktů, které by samostatně stály vyšší cenu, nebo jsou k výrobku přidány produkty málo prodejné,
- vyrovnávací ceny – v supermarketech jsou některé produkty výrazně nižší, ovšem ostatní mírně nadhodnoceny.

3.3.2 Inlace

Inlace a cenová hladina, jakožto nominální veličiny, jsou ovlivněny penězi (Polouček a kol., 2009, s. 84). Inlace se obecně používá jako ukazatel průměrného zvýšení cenové hladiny zboží a služeb v konkrétním časovém horizontu, měřený indexem spotřebitelských cen (Škvára, 2011, s. 76).

Podstata inflace

V souvislosti s inflačním rizikem se hovoří o znehodnocování peněz, což vede ke snížení reálné hodnoty majetku a výnosu (psfv.cz©2013). **Reálná hodnota** reprezentuje kupní sílu, tedy co lze reálně za peníze pořídit a **hodnota nominální** představuje číslo na minci nebo bankovce (Nováková, 2011, s. 255).

Důsledky inflace

S rostoucí inflací se zvyšují nejenom ceny produktů a služeb (vzniká vyšší daňová sazba), ale zvyšují se i mzdy a důchody obyvatel (Nováková, 2011, s. 256). Při vyšší míře inflace a nižší úrokové sazbě vkladů, hodnota vkladu poklesne. Stává se nevýhodou pro věřitele úvěru s pevnou úrokovou sazbou, ale výhodou pro dlužníky, kteří reálně vrátí menší finanční obnos. Banky zvyšují úrokové sazby vkladů, aby lidé nepřestali ukládat peníze v důsledku snížení hodnoty úspor. Sazby úvěrů se zvyšují pro zabránění ztráty bankám, snižuje se tak množství peněz v oběhu a čerpání z úvěrů. (Nováková, 2011, s. 261 – 262)

Dlouhodobé finanční plánování

Během života si každý člověk snaží vymezit vlastní cíle, spojené s jeho potřebami a tužbami. Finanční plán představuje proces a způsob dosažení vytyčených cílů a nahromadění dostatečného množství finančních prostředků k jejich realizaci. V plánu jsou zvažovány očekávané příjmy a možné výdaje, aby se člověk zajistil pro přítomnost i budoucnost. Přítomnost se týká ochrany osob, majetků a úspor a v budoucnu jde o zabezpečení bydlení, úspor, příjmů v důchodu a životních cílů. Finanční plán zabezpečuje vytvoření finančních rezerv, které se ukládají po danou dobu a redukci výloh při pokrytí výdajů vzniklých rizik. Nejčastějším rizikem se stává ztráta příjmů nebo majetku. (Nováková, 2011, s. 317)

Při plánování zvažujeme dobu vytváření likvidní rezervy a k tomu vybíráme vhodný produkt. Plán zahrnuje po sobě jdoucí postupy:

- cíle (**Na co budou peníze sloužit a kdy je budeme potřebovat?**),
- zdroje (**Kolik peněz máme a kolik peněz budeme potřebovat?**),
- rizika (Co nám hrozí při dosahování cílů?),
- cíle zdrojů (**Kolik peněz investujeme do různých věcí?**). (Syrový a Tyl, 2011, s. 13)

Typické cíle pro finanční plány jsou bydlení, studium dětí, finanční nezávislost (zajištění na důchod) a další (koupě auta, dovolená atd.). Díky plánu se vytváří likvidní rezerva, zajištění majetku a příjmů. Nejčastějším typem produktu jsou pro pojištění: účelné pojistky, úvěr hypotéky a rezerva spořicího účtu. V horizontu 6 let jsou nejvhodnější produkty: stavební spoření, dluhové fondy a akciové fondy (ty se doporučují i pro horizont 16 – 20 let). (Syrový a Tyl, 2011, s. 23 – 24, 33)

Jak zabránit důsledkům inflace?

Centrální banka vytváří tzv. inflační cíle, z důvodu snížení ekonomické dynamiky, (zavádí deflaci), kde se po určité období pohybuje. Nižší inflace způsobuje dlouhodobě rychlejší růst ekonomiky a stabilita cenové hladiny předchází politickým, hospodářským a sociálním problémům. (Nováková, 2011, s. 262 – 263) Inflace se mění každým nastávajícím rokem, na jejím růstu nebo poklesu závisí ceny produktů, mzdy i důchody.

Finanční gramotnost není známým názvem, avšak důležitým, protože souvisí nejenom s každodenními finančními úkony celkové světové populace. Zahrnuje obrovskou škálu znalostí finančního světa, se kterým není schopen člověk udržet tempo kvůli rychle se měnícímu světu. **Žádá si celoživotní vzdělávání!**

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Výzkumný problém

Provedeme deskripci výzkumného šetření, které je zaměřeno na skutečnou úroveň finanční gramotnosti žáků na středních školách. Od počátku tisíciletí naše kurikulum zaznamenalo několik inovací, včetně implementace Standardů finanční gramotnosti do vzdělávací soustavy. Na základních školách povinně a středních dle sestavení ŠVP se souhlasem ředitele. Pokud chceme dosáhnout finančně kvalifikované populace, je třeba formovat jednotlivce od útlého věku, aby pevný základ z raného vzdělávání posloužil k rozvoji jeho kompetencí a schopnosti reagovat v proměnlivém finančním světě, „v důsledku rozšiřování nabídky různorodých finančních služeb a možností, ale také rizik spojených s demografickými změnami, slábnoucí sociální rolí státu (Česká školní inspekce, 2014).“

Strategické dokumenty, které podporují zvýšení FG všech občanů, odkazují na metodické příručky pro pedagogy. V nich jsou k nalezení doporučené vyučovací metody a organizační formy výuky a další didaktické prostředky, na základě kterých žáci mohou zlepšit svůj kritický úsudek a dovedou své teoretické poznatky aplikovat v běžných situacích. A metodické portály určené nejenom individuálnímu vzdělávání a obecné znalosti finančních produktů, dostupné v knižní podobě.

Finanční vzdělávání je diskutováno v posledních letech v souvislosti s předlužením populace, dluhová propast je důsledkem nedostatečných finančních znalostí a schopností. FG je vnímána jako preventivní složka vzdělávání středních škol a v rámci primárního působení i vytvoření další role sociálního pedagoga v oblasti sociálního poradenství v občanských nebo sociálně právních poradnách či službách sociální prevence v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež.

Zmíněné důsledky mohou pramenit i ze socioekonomického statusu rodiny, tato oblast je zkoumána v kontextu získaných vzorů chování v prostředí orientační rodiny. Se souvislostí rodinného statusu, nejvyšším vzděláním rodičů a dosaženou úrovní FG žáků pracuje při interpretaci dat mezinárodní šetření PISA 2012. (Česká školní inspekce, 2014).“

Dosavadní výzkumná šetření

Šetření Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), realizující projekt mezinárodního šetření PISA 2012, se snaží zmapovat úroveň FG u patnáctiletých žáků základních i středních škol, a také souvislost matematické, čtenářské a finanční gramotnos-

ti. V průměrných výsledcích jsou žáci České republiky šestí v pořadí, z osmnácti testovaných zemí v rámci Evropské unie. Kde chlapci dosáhli lepšího výsledku než dívky (Česká školní inspekce, 2014). Interpretace výsledků se stala motivací pro bližší prozkoumání této problematiky a inspirací pro realizaci tohoto výzkumného šetření na středních školách, protože někteří žáci, absolvující výzkum PISA 2012, dokončují nyní v mnohých případech středoškolské vzdělávání.

Společnost STEM/MARK realizuje marketingové výzkumy prostřednictvím odborníků, zásady této společnosti jsou založeny na dialogu mezi odborníky a klientem. Od května do října roku 2010 probíhal prostřednictvím této agentury výzkum úrovně FG, zaměřený na dospělou českou populaci, vytvořený na požádání MF a ČNB. Projekt zkoumal praktickou využitelnost znalostí FG v oblasti Domácích financí, Vytváření rezerv, Finančních produktů, Chování a zvyklostí ve světě financí, Znalostí ve světě financí a Smluv a stížností. Probíhal prostřednictvím dotazníkového šetření, několik otázek bylo přejato od OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj), šetření se účastnilo 1005 respondentů na základě kvótního výběru. Jedno z negativních zjištění výzkumu bylo, že „jen necelá třetina lidí ví, co znamená zkratka RPSN. Přesně rozepsat tuto zkratku dokáže necelá třetina z těch, kteří tvrdí, že vědí, co znamená (STEM/MARK, 2010).“

Nyní vymežíme výzkumné otázky, spolu s cíly výzkumu. Specifikujeme blíže pojetí výzkumu. Popíšeme výběr výzkumného souboru, přípravu a realizaci vlastního výzkumu a techniky sběru dat. Bude následovat důkladná analýza dat, s její interpretací. Doporučení pro praxi se zmíní o myšlence, reprezentované ve formě projektu pro rozvoj FG ve vzdělávání.

Pojetí výzkumu

Zvolenou metodou se stal *kvantitativní přístup* výzkumného šetření, i vzhledem k již realizovaným výzkumům, měřící úroveň znalostí v oblasti FG u obrovského vzorce zkoumaných osob. Často se výstupy jednotlivých celostátních nebo mezinárodních šetření komparují. Výzkumné šetření nelze provést pouze na jednotlivci, žádá si prozkoumat obecnější cílovou skupinu, jelikož se tato problematika týká celé populace našeho státu.

Dle Gavory (2008, s. 34 – 35) lze kvantitativním výzkumem vyjádřit pozorované jevy v číslech, třídit je a vysvětlovat jejich fungování, změnu nebo u jevů predikovat jejich vývoj. Výzkumník je objektivní vzhledem k celému výzkumu a pro šetření lze zvolit vhodný reprezentativní vzorek, který lze zobecnit na populaci.

4.1 Výzkumné otázky, cíle a hypotézy

Výzkumné otázky

Někteří žáci před čtyřmi lety prošli mezinárodním šetřením, jehož součástí byl i náš výzkumný problém. Chceme zjistit, rozšíření kompetencí žáků až do současnosti, během výuky na střední škole. Formulace hlavní výzkumné otázky zní:

- **Jaká je úroveň finanční gramotnosti žáků vybraných typů středních škol?**

Dílčí výzkumné otázky naplňují hned dvě techniky sběru dat. Nejdříve nás zajímá názor žáků, s tím jsou spojeny první tři dílčí výzkumné otázky a následně úroveň jejich vědomostí, kterých se týkají zbylé dvě.

- **Jaká je využitelnost finanční gramotnosti dle žáků?**
- **Jaký význam přisuzují žáci finančnímu vzdělávání?**
- **Jaký je průběh finančního vzdělávání prostřednictvím učitelů dle žáků?**
- **Jaká je úroveň kompetencí finanční gramotnosti na zvolených středních školách?**
- **Jaké jsou výsledky žáků dosažené v dílčích složkách finanční gramotnosti na vybraných středních školách?**

Výzkumné cíle

Výzkumné šetření provádí deskripci získaných nominálních dat v podobě názoru a vědomostí středoškolských žáků. Tímto způsobem budou naplněny dílčí cíle výzkumu a naplněn záměr, neboli cíl výzkumu, kterým zodpovíme na hlavní výzkumnou otázku. Požadavky hlavního výzkumného cíle jsou:

- **Identifikovat úroveň finanční gramotnosti žáků středních škol.**

Dílčí výzkumné cíle korespondují s otázkami a jejich záměrem je:

- **Vysvětlit dle žáků využitelnost finanční gramotnosti.**
- **Nalézt význam finančního vzdělávání přisuzovaný žáky.**
- **Popsat dle žáků průběh finančního vzdělávání prostřednictvím učitelů.**
- **Odhalit úroveň kompetencí finanční gramotnosti na středních školách.**
- **Uvést výsledky žáků středních škol dosažené v dílčích oblastech finanční gramotnosti.**

Výzkumné hypotézy

Hypotézy pomáhají potvrdit nebo zamítnout, zda mezi závisle a nezávisle proměnnými existuje předpokládaná souvislost. Stanovené hypotézy budeme následně *operacionalizovat* a přijmeme buď nulovou hypotézu, která vypovídá o tom, že mezi dvěma pozorovanými jevy vztah není. Nebo přistoupíme na hypotézu alternativní, která předpokládá vztah mezi dvěma sledovanými jevy. (Chráška, 2007, s. 17) Stanovené hypotézy jsou následující:

- **Mezi typem střední školy a organizační formou výuky při finančním vzdělávání je rozdíl.**
- **Mezi typem střední školy a využívanými metodami při finančním vzdělávání je rozdíl.**
- **Mezi typem střední školy a dosaženou úrovní znalostí žáků v oblasti finanční gramotnosti je rozdíl.**
- **Mezi typem střední školy a úspěšností žáků v testu cenové gramotnosti je rozdíl.**
- **Mezi typem střední školy a úspěšností žáků v testu peněžní gramotnosti je rozdíl.**
- **Mezi typem střední školy a úspěšností žáků v testu rozpočtové gramotnosti je rozdíl.**

4.2 Výzkumný soubor a techniky sběru dat

Výběr výzkumného souboru

Výzkumný soubor charakterizuje reprezentativní vzorec zkoumaných osob neboli respondentů. Výzkumný soubor tohoto šetření byl určen pomocí *dostupného výběru*, který je součástí výběru záměrného. Dostupný výběr se aplikuje v případech, kdy se zkoumanými subjekty stávají žáci škol (Gavora 2008, s. 79 – 80). Výzkumného šetření se účastnili žáci 3. a 4. ročníků středních škol s předpokladem, že již absolvovali výuku FG v souladu se Standardy FG a RVP a zlepšily se tedy jejich dosavadní kompetence v této oblasti vzdělávání. Výzkum se zaměřuje na tři typy středních škol, na gymnázia, obchodní akademie a technické obory. Výběr závisí na výsledném srovnávání jednotlivých typů s dosaženou úrovní FG, protože se od všech tří typů středoškolského vzdělávání očekávají nadprůměrné

kompetence jak v oblasti finanční, tak v oblasti matematické. Výstup šetření porovnává dosaženou úroveň vědomostí FG u žáků na zmíněných středních školách, zda jsou jejich výkony na srovnatelném stupni vědomostí nebo se liší.

- Základní soubor: žáci středních škol
- Výběrový soubor: žáci 3. a 4. ročníků středních škol ve Zlínském kraji

Techniky sběru dat

Sběr dat byl rozdělen do dvou částí, prvním z nich bylo dotazníkové šetření. Provádí se způsobem písemného kladení otázek a stejně obdržených odpovědí od respondentů, zkoumá vnější jevy, které lze objektivněji posoudit. Dotazník byl sestaven z položek kontaktních a funkcionálně psychologických. Otázky jsou sestaveny z nestruturovaných (otevřených) a strukturovaných (uzavřených) položek, které následně nabízí polytomické, dichotomické druhy odpovědí a posuzovací škály likrtova typu. Obsahová část dotazníku vychází z odborné literatury, výzkumů a rozhovorů s odborníky.

Pro další technikou sběru dat byl vybrán didaktický test. Testové úlohy byly sestaveny z odborné literatury, z testových otázek metodických příruček a testových knih a pracovních sešitů. V testu jsou obsaženy uzavřené typy úloh, s výběrem jedné nebo více správných či špatných odpovědí a přiřazovací úlohy. Test je vyhodnocen jako celek a následně v částech, do kterých je rozdělen dle vzoru Národní strategie finančního vzdělávání.

Celkový počet rozdaných dotazníků a k nim přiložených didaktických testů činil 215. Po sběru dat činila návratnost 87%.

Průběh výzkumu

Výzkum obsahuje několik fází. Příprava výzkumu probíhala během listopadu a prosince roku 2015. Na začátku posledního měsíce téhož roku byl realizován předvýzkum a zároveň byli osloveni ředitelé vybraných středních škol. Všechny žádané střední školy souhlasily s realizací výzkumného šetření, které proběhlo v lednu roku 2016. Dotazníky a didaktické testy byly předány pověřeným pedagogům, kteří zařazují finanční gramotnost do vyučovaného předmětu a v rámci jedné vyučovací hodiny byly sesbírány data od respondentů. Data byla následně pečlivě zpracována a vyhodnocena v průběhu března a dubna.

Předvýzkum

Nejprve byl realizován předvýzkum na malém vzorku respondentů, který reprezentovalo 13 žáků 3. ročníku gymnázia. Účelem tohoto šetření bylo prozkoumat srozumitelnost formulovaných položek dotazníku, otázek a možností výběru odpovědí didaktického testu. V zájmu šetření bylo zjistit náročnost vytvořeného didaktického testu, o níž vykazovala dosažená úroveň testu s bodovým ohodnocením.

5 METODY ANALÁZY DAT

Sesbíraná data z dotazníkového šetření a didaktického testu byla ověřena nominální statistickou analýzou dat, pomocí Testu dobré shody chí-kvadrát a Testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

Test dobré shody chí-kvadrát analyzuje otázky 5. – 9., obsažené v dotazníkovém šetření. Na základě všech výpočtů byla přijata ve všech případech alternativní hypotéza H_A , bylo tím potvrzeno, že odpovědi respondentů jsou rozdílné.

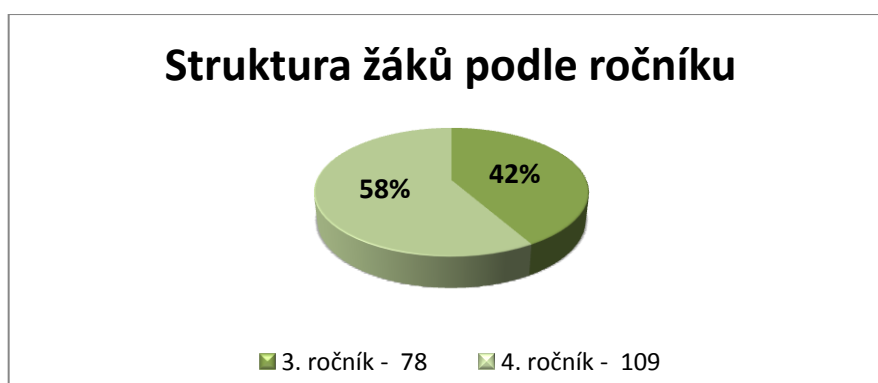
Hypotézy sestavené v souvislosti s otázkami 10. a 11. v dotazníku a s didaktickým testem byly vyhodnoceny Testem nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Výpočet bude proveden na hladině významnosti 0,05, v některých případech proběhla kontrola na hladině 0,01. Žádné z polí neobsahuje četnosti menší než 5, čímž jsou splněny předpoklady více než 20% polí a proto lze tento výpočet aplikovat.

Data četností výskytu byly zaznamenány a graficky vyobrazeny ve *výsečových, sloupcových a pruhových diagramech a tabulkách*.

5.1 Dotazníkové šetření

Identifikační údaje

Položka č. 1 – Ročník studia

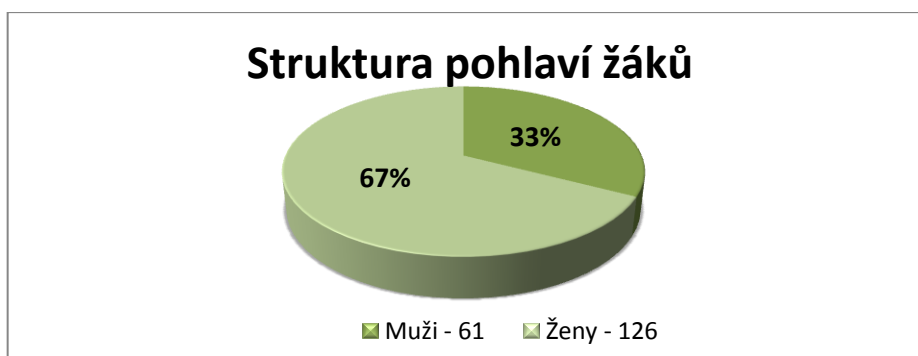

Graf 1 – Struktura žáků podle ročníku

Graf 1 znázorňuje strukturu respondentů dle ročníku, kteří navštěvují daný typ střední školy. Větší polovina žáků (58%) studuje 4. ročník, což tvoří 109 respondentů. Menší polovinu respondentů (42%) představuje 78 žáků, kteří studují ve 3. ročníku.

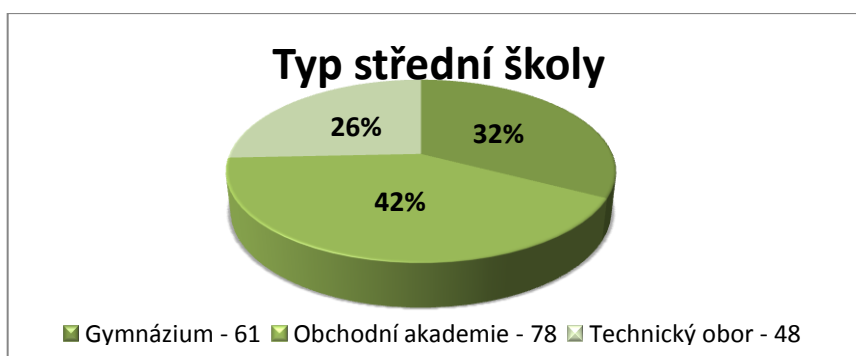
Položka č. 2 – Věk

Identifikační položka č. 2 se v dotazníkovém šetření zaměřuje na věk respondentů. Údaje vykazují věk od 17 do 20 let žáků. A z toho vypočítaný průměrný věk respondentů činí 18,5 let.

Položka č. 3 – Pohlaví žáků

Graf 2 – Struktura pohlaví žáků

Graf 2 zaznamenává rozložení pohlaví žáků ve výzkumném šetření. Nadpoloviční většinu respondentů (67%) tvoří 126 žen. 61 mužů je procentuálně vyjádřeno 33%, tvořící zkoumaný vzorek žáků.

Položka č. 4 – Typ studované střední školy

Graf 3 – Typ střední školy

Graf 3 vyjadřuje procentuální zastoupení středních škol, podílejících se na výzkumu. Celkový počet respondentů tvoří 187 žáků. Gymnázia zastupuje 61 žáků, což vyjadřu-

je hodnotu 32%. Obchodní akademie představuje podíl 42%, reprezentovaný 78 žáky a technické obory jsou zastoupeny 48 žáky, což v celkovém počtu respondentů představuje 26%.

Využitelnost FG

Otázka č. 5 – Čeho se podle Vás týká finanční gramotnost?

<i>Schopnost hospodařit s financemi (a porozumění financím)</i>	95
<i>Orientace v oblasti financí a finančních pojmech</i>	27
<i>Znalosti ekonomických pojmů</i>	20
<i>Financí nebo peněz</i>	18
<i>Kolik mají obyvatelé ČR peněz v peněžence</i>	2
<i>Čísel</i>	1
<i>Nevím</i>	4
<i>Nevyplněná položka</i>	18

Tabulka 1 – Obsahová stránka finanční gramotnosti

Tato otevřená otázka dávala prostor k vyjádření názoru respondentů o obsahu FG. Otázka je východiskem odpovědi zaměřené na praktickou využitelnost, respondenti uvádí v mnohých výpovědích konkrétní příklady finančních produktů. Všechny odpovědi byly pečlivě zakódovány do osmi kategorií tak, že se sloučily všechny signifikantní znaky výpovědí do nejobecnější kategorizované odpovědi.

Tabulka 1 přehledněji znázorňuje kategorizované odpovědi respondentů. Aspoň polovina respondentů (95) ví, že se FG týká schopnosti nakládat s penězi a jejich porozumění, dalších 27 respondentů tuto odpověď rozšířilo na orientaci v oblasti financí i znalost finančních pojmů. 20 si myslí, že FG se zabývá pouze znalostí ekonomických pojmů. Dalších 18 respondentů popsalo, že FG souvisí s penězi a financemi. A smutným faktem je, že

4 respondenti netuší, čím se zabývá FG a dalších 18 nemělo ani zájem odpověď vyplnit. 2 respondenti projevili svůj názor, že se FG týká toho, kolik máme peněz v peněžence a 1 respondent tuší, že se tato oblast zaobírá čísly.

Pro rozšíření empirického poznání citujeme několik zajímavých a specificky popsaných výpovědí probandů, kteří se snažili blíže definovat danou problematiku:

„Týká se znalostí nakládání s penězi, znalostí finančního trhu v současné době. Hospodaření, platby apod.“ (4. ročník, 19 let, žena, obchodní akademie)

„Rozhodnutí a vhodné investování peněz. Znalost půjček a úroků, umět je porovnat a zhodnotit co je výhodnější.“ (4. ročník, 19 let, žena, obchodní akademie)

„Týká se hospodaření s penězi, jak u domácností, tak i podniků. Také finančního prostředků, způsobů plateb, dluhů.“ (4. ročník, 18 let, žena, technické obory)

„Financí – ať už domácností nebo z hlediska makroekonomie, všeho okolo příjmů, výdajů, rozpočtu, bilancí a inflace. Taky jak peníze získáváme a s tím spojené úvěry.“ (4. ročník, 18 let, žena, technické obory)

„Uplatnění poznatků ekonomie a marketingu v praxi. Schopnost vyplnění např. daňového přiznání.“ (4. ročník, 18 let, muž, technické obory)

„Jestli je někdo schopen si správně rozvrhnout peníze, by s nimi vyžil (měsíčně). Nejdříve si koupí, co potřebuje a až když mu zbudou peníze, je utrácí za méně potřebné věci.“ (3. ročník, 17 let, žena, gymnázium)

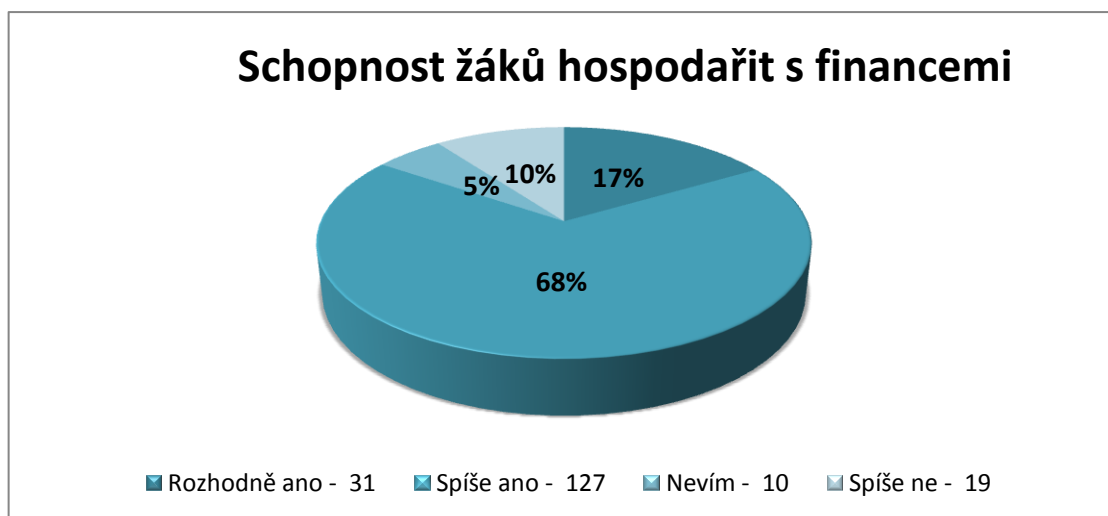
„Hospodaření s financemi, celkový přehled cen základního zboží, schopnost šetřit, přehled ekonomiky a jejich základních pojmů.“ (3. ročník, 17 let, žena, gymnázium)

„Hospodaření s penězi – dále základy finančnictví, jako co je úrok, co je to inflace, jak se správně rozhodnout při nakládání s penězi, daně a jejich počítání.“ (3. ročník, 17 let, muž, gymnázium)

„Schopnosti hospodařit s penězi, umět si svoji výplatu (příjem) rozvrhnout tak, abychom byli schopni zaplatit veškeré potřebné účty. A aby nám ještě zbyly peníze k našemu užitku, či ke spoření.“ (3. ročník, 17 let, žena, gymnázium)

V mnohých případech odpovědí se jednalo pouze o jednoslovné nebo více slovné vyjádření definice. Z výše uvedených odpovědí se snaží respondenti konkrétněji vysvětlit pojem FG.

Položka č. 6 – Domníváte se, že dokážete hospodařit s financemi?

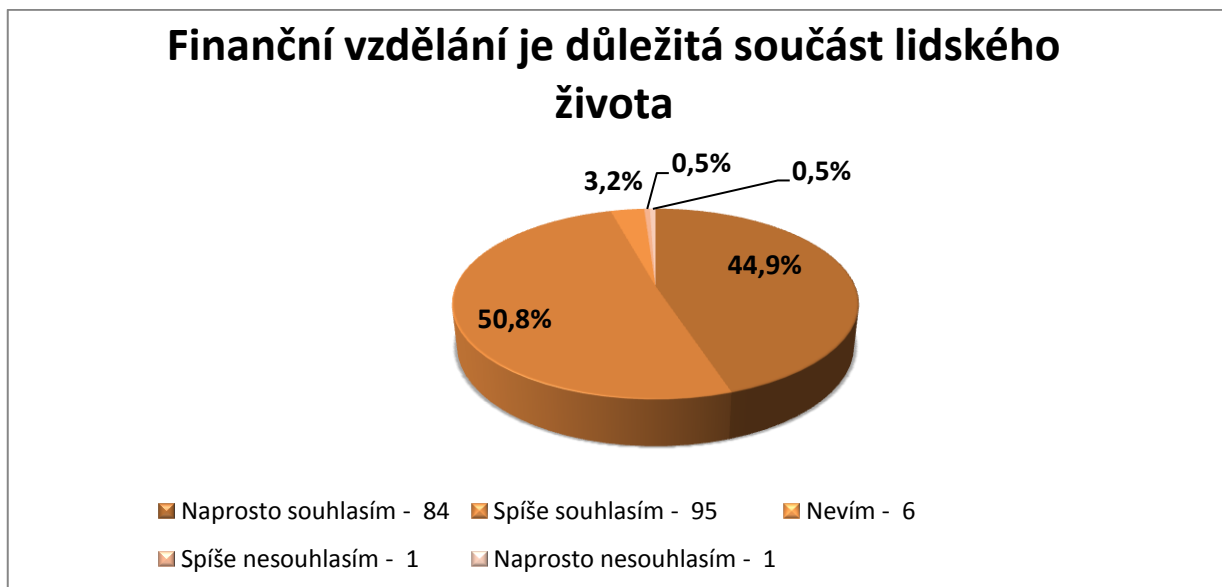
Graf 4 – Schopnost žáků hospodařit s financemi

Na základě minulé otázky více jak polovina dotazovaných zná FG pod pojmem hospodaření s vlastními penězi. Chtěli jsme zjistit, zda se respondenti považují za kompetentní nakládat s vlastními financemi. **Graf 4** znázorňuje nadpoloviční většinu, 127 respondentů (68%) se spíše domnívá, že jsou schopni hospodařit s penězi. Za to 31 (17%) respondentů se domnívá, že s financemi rozhodně hospodařit dokáže, což není nic zvláštního, protože podle výzkumů si často obyvatelé naší země myslí, že se dokonale orientují v oblasti financí a nakládání s nimi. Dalších 10 respondentů (5%) netuší a 19 (10%) si není jista, zda dokážou s financemi nakládat.

Význam finančního vzdělávání

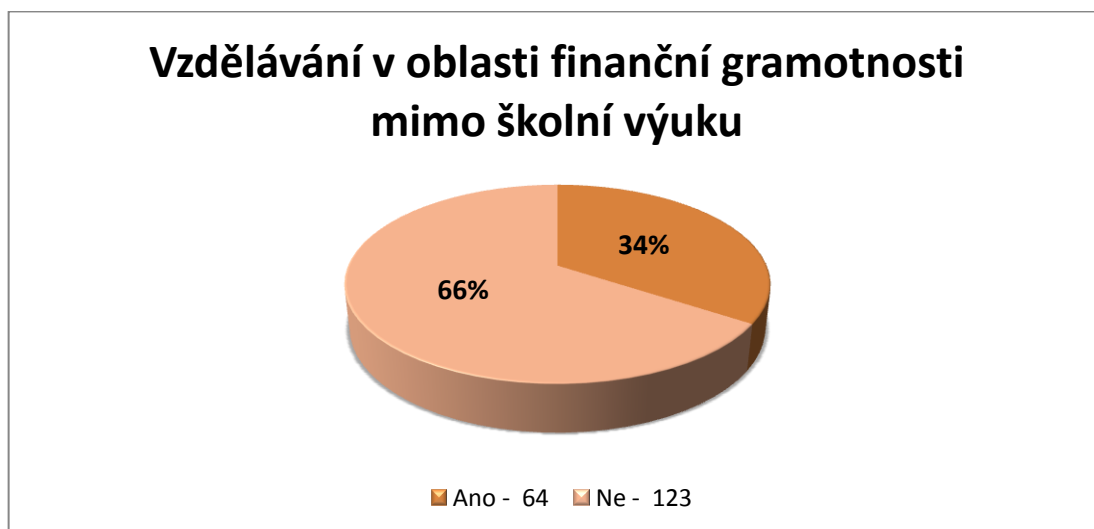
Položka č. 7 – Finanční vzdělání je důležitou součástí lidského života:

Graf 5 statisticky znázorňuje význam finančního vzdělání za naprosto důležité, s čímž naprosto souhlasí 84 respondentů (44,9%) a 95 dalších (50,8%) spíše souhlasí s důležitostí tohoto vzdělání v lidském životě. Dalších 6 respondentů (3,2%) ve své písemné výpovědi přiznává, že neví, zda se toto vzdělání slučuje s důležitostí pro lidský život a 1 respondent, což představuje 0,5% v obou případech, spíše nesouhlasí nebo naprosto nesouhlasí s důležitostí finančního vzdělání pro lidský život. A zároveň tato dotazníková položka generuje a navazuje na položku následující.

Graf 5 – Finanční vzdělání je důležitá součást lidského života

Položka č. 8 – Vzděláváte se i mimo školní výuku v oblasti finanční gramotnosti?

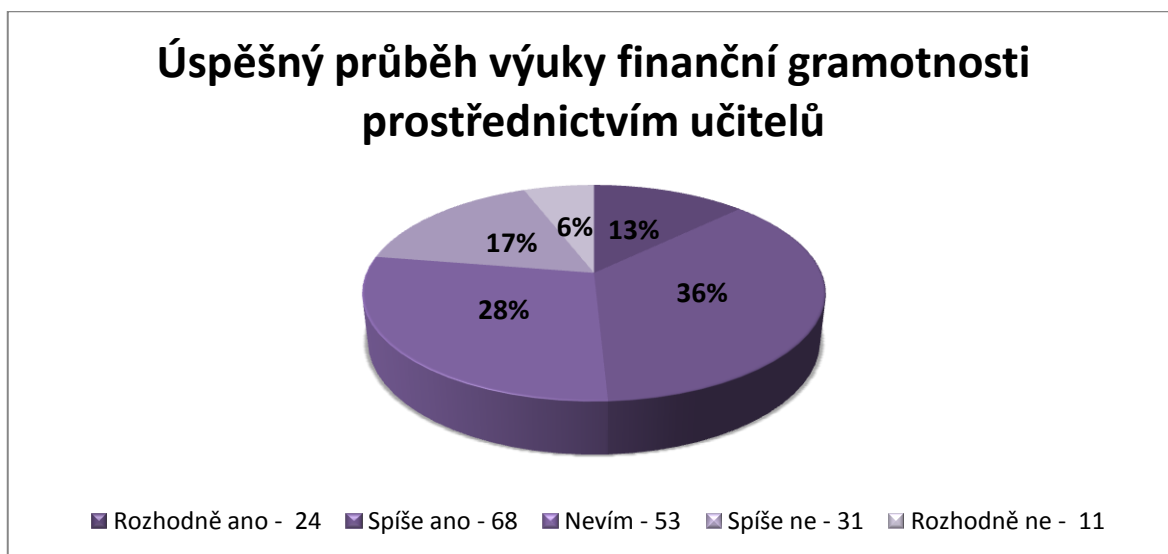

Graf 6 – Vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti mimo školní výuku

Graf 6 procentuálně vyjadřuje, jestli se respondenti individuálně vzdělávají v oblasti FG i mimo výuku. Podle grafického znázornění se 123 (66%) respondentů ne-vzdělává mimo výuku a 64 (34%) respondentů ano. Je pro žáky finanční vzdělávání opravdu významné, v ohledu na vyzkoumané údaje minulé položky? Proč se respondenti ne-vzdělávají i mimo výuku, ale souhlasí s tvrzením, že je finanční vzdělání důležitou součástí lidského života? Výstupní otázky této položky lze použít v případě navazujícího výzkumu.

Průběh finančního vzdělávání prostřednictvím učitelů

Položka č. 9 – Výuka finanční gramotnosti prostřednictvím učitelů probíhá úspěšně:

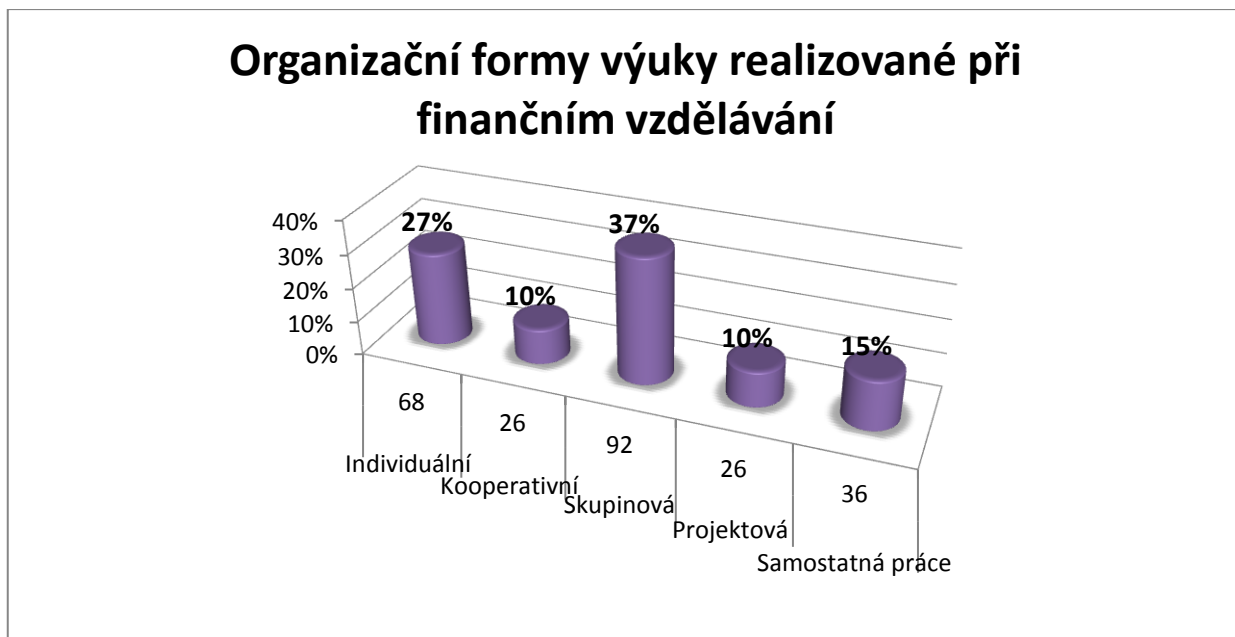
Graf 7 – Úspěšný průběh výuky finanční gramotnosti prostřednictvím učitelů

Toto tvrzení v dotazníkovém šetření nese subjektivní charakter, problém spočívá v sympatiích či antipatiích vůči učiteli, který předmět vyučuje. Záleží také na oblíbenosti vyučovaného předmětu či schopnosti jej zvládat daným žákem. **Graf 7** znázorňuje pomocí výšečového diagramu názor respondentů na úspěšný přenos FG prostřednictvím pedagogů. 24 (13%) z nich potvrzuje, že výuka probíhá rozhodně úspěšně pod vedením učitelů a 68 (36%) souhlasí, že je výuka spíše úspěšná. 53 (28%) respondentů neví, zda výuka probíhá úspěšně. A zbylých 31 (17%) a 11 (6%) respondentů je přesvědčeno o tom, že proces finančního vzdělávání v roli učitelů spíše neprobíhá a rozhodně neprobíhá úspěšně. Faktem zůstává, že žáci často netuší, že se jedná o výuku finanční gramotnosti na jejich střední škole nebo se FG nevyučuje vůbec, protože ředitel školy rozhoduje o její implementaci do ŠVP a pedagogové z něj vytváří výukový plán pro daný vyučovací předmět.

Položka č. 10 – Jakou formu výuky využíváte při výuce finanční gramotnosti?

Graf 8 zaznamená údaje odpovědí, které volili respondenti všech typů středních škol. Žáci mohli zvolit záměrně více možností, protože pedagogové zavádějí do výuky obecně několik metod, aby se zaměřili na naplnění cílů, které si vymezili před realizací výuky. Podle respondentů pedagogové využívají při výuce finanční gramotnosti nejvíce

skupinovou formu, odpověď 92 žáků vyjadřuje hodnotu v grafu 37%. Velmi častou formou výuky zvolenou 68 respondenty je individuální (27%). Samostatná práce se využívá ve výuce finanční gramotnosti podle 36 respondentů (15%). A nejméně je dle 26 respondentů realizováno kooperativní a skupinové vyučování, které na grafu vyjadřuje v obou případech 10%.

Graf 8 – Organizační formy výuky realizované při finančním vzdělávání

	Individuální forma výuky	Kooperativní forma výuky	Skupinová forma výuky	Projektová forma výuky	Samostatná práce
Gymnázia	28	5	22	5	12
Obchodní akademie	30	15	39	13	17
Technické obory	10	6	31	8	7

Tabulka 2 – Realizované organizační formy při výuce finanční gramotnosti

Na **Graf 11** navazuje **Tabulka 2**, která rozděluje výpovědi respondentů, o realizovaných formách výuky prostřednictvím učitelů, mezi tři typy středních škol. Každý pedagog využívá uvedené organizační formy výuky vhodné pro výuku FG podle vlastních preferencí, a zda vyhovuje žákům. Byl proveden výpočet Testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku a byly formulovány následující statistické hypotézy:

- H_0 = Mezi typem střední školy a organizační formou výuky při finančním vzdělávání neexistuje statisticky významný rozdíl.
- H_A = Mezi typem střední školy a organizační formou výuky při finančním vzdělávání existuje statisticky významný rozdíl.

Testové kritérium $\chi^2 = 291,7$

Stupeň volnosti $f = (r-1) \times (s-1)$; $f = (3-1) \times (5-1)$; $f = 8$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

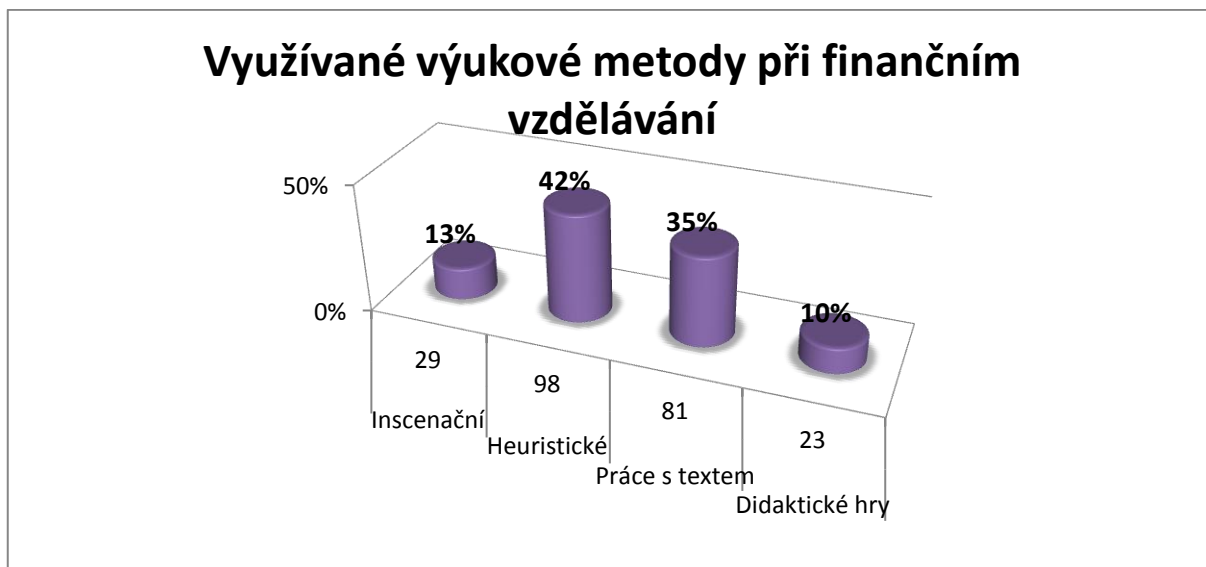
Kritická hodnota chí-kvadrátu $\chi^2_{0,05(8)} = 15,507$

$\chi^2 = 291,7 > \chi^2_{0,05(8)} = 15,507$

Výsledná hodnota testového kritéria je vyšší než kritická hodnota pro hladinu významnosti 0,05 (i 0,01). Odmítáme tedy hypotézu nulovou a **přijímáme alternativní hypotézu**, která potvrzuje, že mezi typem střední školy a organizační formou výuky při finančním vzdělávání gramotnosti **existuje statisticky významný rozdíl**.

Položka č. 11 – Využívají učitelé při finančním vzdělávání některou z uvedených metod?

Opět byl nabídnut výběr výukových metod, které jsou uvedené v metodických materiálech a doporučené pedagogům. Tyto metody rozvíjí a upevňují FG u jednotlivých žáků, každá ze zmíněných metod totiž rozvíjí konkrétní oblast jedince a vede k formování konkrétních kompetencí žáka. **Graf 9** uvádí četnost odpovědí respondentů celkově, bez ohledu na studovaný typ školy. Nejvíce se při realizaci finančního vzdělání používají učitelé heuristické metody, dle 98 respondentů (42%). Pedagogové využívají často práci s textem podle 81 respondentů (35%). 29 respondentů (13%) vypovídá, že pedagogové využívají inscenační metody a didaktické hry jsou realizovány ve výuce finančního vzdělání podle 23 respondentů (10%).

Graf 9 – Využívané výukové metody při finančním vzdělávání

Z **Grafu 9** byla vytvořena **Tabulka 3**, která znázorňuje výukové metody, které jsou realizovány prostřednictvím učitelů dle žáků vybraných typů středních škol. V tabulce jsou zaznamenány typy škol a výukové metody. Jako u předchozí položky, tak i v případě této mohli respondenti zaznačit více metod, protože ve vyučovacích hodinách pedagogové nevyužívají pouze jednu, ale stanovují hned několik. Zvolené výukové metody pro možnosti odpovědi v dotazníku, se týkají finančního vzdělávání a zmiňují se o nich odborníci v metodických materiálech, vytvořené pro rozvoj a zkvalitnění výuky FG.

	Inscenační metody	Heuristické metody	Práce s textem	Didaktické hry
Gymnázia	6	35	36	6
Obchodní akademie	14	39	27	12
Technické obory	9	24	18	5

Tabulka 3 – Využití metod při realizaci finančního vzdělávání

Byl proveden výpočet Testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku a byly formulovány následující statistické hypotézy:

- H_0 = Mezi typem střední školy a využívanými metodami při finančním vzdělávání neexistuje statisticky významný rozdíl.
- H_A = Mezi typem střední školy a využívanými metodami při finančním vzdělávání existuje statisticky významný rozdíl.

Testové kritérium $\chi^2 = 7,14402$

Stupeň volnosti $f = (r-1) \times (s-1)$; $f = (3-1) \times (4-1)$; $f = 6$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Kritická hodnota chí-kvadrátu $\chi^2_{0,05(6)} = 12,592$

$\chi^2 = 7,14402 < \chi^2_{0,05(6)} = 12,592$

Testové kritérium chí-kvadrátu je menší než kritická hodnota pro hladinu významnosti 0,05. Zamítáme hypotézu alternativní a **přijímáme nulovou hypotézu**. Mezi typem střední školy a využívanými metodami při finančním vzdělávání **neexistuje statisticky významný rozdíl**.

5.2 Didaktický test

Didaktický test je sestaven ze tří částí na základě dílčích složek FG, tvořící cenovou, peněžní a rozpočtovou gramotnost, uvedených v Národní strategii finančního vzdělávání. Obsah testových otázek se řídil Standardy FG, které uvádí Systém budování FG. Didaktický test je přidán do Přílohy P II, spolu s dotazníkem.

Hodnocení úrovně finanční gramotnosti

Celkový počet bodového zisku, který mohli respondenti dosáhnout v didaktickém testu, představuje 50 bodů, což tvoří součet dílčích částí testu. V části cenové gramotnosti mohli respondenti získat 17 bodů, v peněžní gramotnosti pak 20 bodů a v rozpočtové 13 bodů. Bodové hodnocení testu bylo nastaveno na hranici 60% úspěšnosti, kterou taktéž požadují střední školy. Pro zařazení respondentů do klasifikačních kategorií, podle počtu dosažených bodů a procentuálního vyjádření počtu získaných bodů, byla použita stupnice hodnocení úrovně podle Novotné a Jurčíkové (2012, s. 133), znázorněná v následující tabulce.

Počet získaných bodů		Procentuální vyjádření počtu získaných bodů		Hodnocení úrovně finanční gramotnosti
45 bodů	více bodů	90%	více než 90%	Výborný (1)
40 bodů	44 bodů	80%	89%	Chvalitebný (2)
35 bodů	39 bodů	70%	79%	Dobrý (3)
30 bodů	34 bodů	60%	69%	Dostatečný (4)
méně bodů	29 bodů	Méně než 59%	59%	Nedostatečný (5)

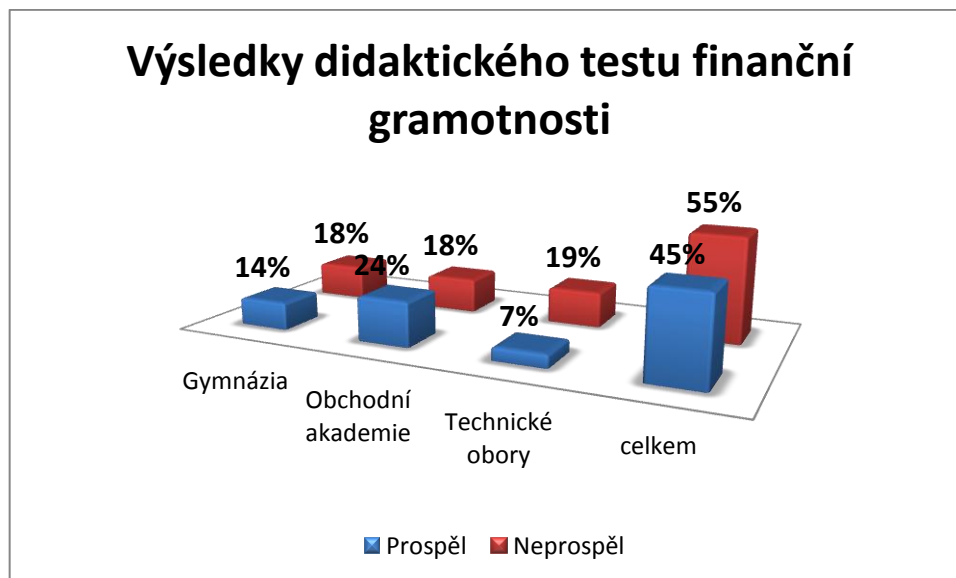
Tabulka 4 – Hodnocení úrovně finanční gramotnosti

Tabulka 4 vyjadřuje klasifikační kategorie testu, na základě získaného počtu bodů a dosaženého množství procentu, pro hodnocení úrovně finanční gramotnosti, která odpovídá klasifikaci středních škol. Výsledné hodnocení se odvíjí od procentuálního vyjádření počtu získaných bodů a možného bodového zisku, který určuje zařazení respondenta do klasifikační kategorie hodnocení úrovně FG. Nejlepší výsledek je klasifikován známkou výborný a nejhorší výsledek známkou nedostatečný. Pro splnění testu FG na nejnižší hranici 60%, museli respondenti získat minimálně 30 bodů. Respondenti, hodnocení známkou výborný až dostatečný, byli sloučeni do kategorie žáků, kteří test zdolali úspěšně a nedostatečně hodnocení žáci, reprezentují neúspěšný počet respondentů.

	Výborný (1)	Chvalitebný (2)	Dobrá (3)	Dostatečný (4)	Nedostatečný (5)
Gymnázia	0	1	7	19	34
Obchodní akademie	0	1	11	32	35
Technické obory	0	1	0	12	34

Tabulka 5 – Dosažená úroveň didaktického testu finanční gramotnosti

Tabulka 5 odhaluje dosaženou úroveň FG v didaktickém testu dle jednotlivých škol. Známkou výbornou nezískal žádný respondent, ovšem chvalitebnou získal vždy 1 respondent z jednotlivého typu střední školy. Známkou dobrý bylo hodnoceno 7 respondentů z gymnázia, z obchodní akademie 11, ale netýkalo se žádného respondenta z technických oborů. Klasifikováno dostatečně, s nejnižší hranicí bodového zisku pro zvládnutí testu FG, bylo 19 respondentů z gymnázia, 32 z obchodní akademie a z technických oborů 12 respondentů. Počet neúspěšných respondentů, kteří nezvládli test FG a získali známku nedostatečnou, tvořil 34 žáků z gymnázia. Respondenti studující technické obory a obchodní akademie, neprospěli ve shodném počtu, reprezentováni 35 žáky z obou typů škol.

Graf 10 – Úspěšnost žáků v didaktickém testu finanční gramotnosti

Graf 10 procentuálně vyjadřuje sloučení respondentů podle úspěšnosti a neúspěšnosti jednotlivých středních škol v didaktickém testu FG. Z předchozí tabulky a tohoto grafu je jednoznačné, že **neprospělo 103 (55%)** respondentů a **84 (45%) prospělo**. Z gymnázia prospělo 27 (14%) respondentů, nejvíce úspěšných respondentů prospělo z obchodní akademie, což představuje 44 (24%) a technické obory tvoří nejnižší podíl úspěšnosti, 13 (7%) respondentů. Nejvíce respondentů, 35 (19%) neprospělo z technických oborů, se stejným poměrem procent neprospělo 34 (18%) respondentů jak z obchodní akademie, tak z gymnázia.

Z **Tabulky 5** byly sestaveny kategorie úspěšných a neúspěšných respondentů v didaktickém testu FG, tyto procentuální hodnoty zaznamenává **Graf 10**. Na základě těchto kategorií byly formulovány následující statistické hypotézy a vypočítán Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

- H_0 = Mezi typem střední školy a dosaženou úrovní znalostí žáků v oblasti finanční gramotnosti neexistuje statisticky významný rozdíl.
- H_A = Mezi typem střední školy a dosaženou úrovní znalostí žáků v oblasti finanční gramotnosti existuje statisticky významný rozdíl.

Testové kritérium $\chi^2 = 10,341$

Stupeň volnosti $f = (r-1) \times (s-1)$; $f = (3-1) \times (2-1)$; $f = 2$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Kritická hodnota chí-kvadrátu $\chi^2_{0,05(2)} = 5,991$

$\chi^2 = 10,341 > \chi^2_{0,05(2)} = 5,991$

Testové kritérium dosahuje vyšších hodnot, než kritická hodnota 0,05 a 0,01 hladiny významnosti. **Přijímáme alternativní hypotézu** a odmítáme hypotézu nulovou, alternativní hypotéza potvrzuje, že **mezi typem střední školy a dosaženou úrovní znalostí žáků v oblasti finanční gramotnosti existuje statisticky významný rozdíl.**

Cenová gramotnost

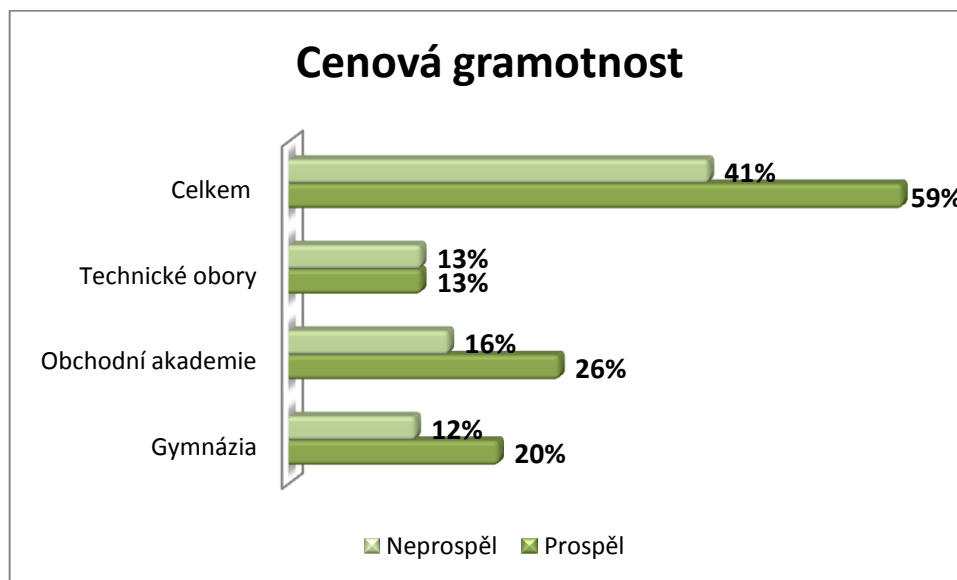
	Výborný (16 a více b.)	Chvalitebný (15 – 14 b.)	Dobry (13 – 12 b.)	Dostatečný (11 – 10 b.)	Nedostatečný (9 a méně b.)
Gymnázia	6	7	18	7	23
Obchodní akademie	2	10	13	24	29
Technické obory	0	1	9	14	24

Tabulka 6 – Hodnocení úrovně cenové gramotnosti

V **Tabulce 6** jsou respondenti zařazeni do klasifikačních kategorií dle vzoru **Tabulky 4** – Hodnocení úrovně finanční gramotnosti. Procentuální vyjádření počtu získaných bodů a počet bodového zisku byly upraveny a zaokrouhleny pro potřebu statistické analýzy dat.

Nejvyššího počtu bodů a známku výbornou, v části cenové gramotnosti didaktického testu, dosáhlo pouze 6 respondentů z gymnázia a 2 z obchodní akademie. Chvalitebné hodnocení obdrželo 7 respondentů z gymnázia, 10 z obchodní akademie a 1 v případě technických oborů. Do hodnotící kategorie dobrý bylo zařazeno 18 respondentů z gymnázia, 13 z obchodní akademie a 9 z technických oborů. Počet respondentů, kteří se

dostali do kategorie dostatečný a test ještě zvládli, představoval 7 z gymnázia, 24 z obchodní akademie a 14 z technických oborů. Se známkou nedostatečný neuspělo 23 respondentů z gymnázia, 29 z obchodní akademie a 24 z technických oborů.

Graf 11 – Úspěšnost žáků v didaktickém testu v oblasti cenové gramotnosti

Graf 11 procentuálně rozděluje respondenty na úspěšné a neúspěšné dle typu studované střední školy. Z celkového počtu respondentů **prospělo 111 (59%) a 76 (41%) neprospělo v části cenové gramotnosti didaktického testu**. Počet respondentů z technických oborů tvořil úspěšnost i neúspěšnost ve stejném počtu, číslem 24 (13%) žáků pro obě hodnotící kategorie. 49 (26%) respondentů z obchodní akademie prospělo a 29 (16%) neprospělo. Z gymnázia prospělo 38 (20%) a neprospělo 23 (12%) respondentů v první části testu FG.

Na základě **Grafu 11** a **Tabulky 6** byli respondenti opět zařazeni do dvou kategorií, kteří prospěli a neprospěli v cenové gramotnosti didaktického testu, podle jednotlivých typů studovaných středních škol. Proto byly zformulovány následující hypotézy a vypočítán Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

- H_0 = Mezi typem střední školy a úspěšností žáků v testu cenové gramotnosti neexistuje statisticky významný rozdíl.
- H_A = Mezi typem střední školy a úspěšností žáků v testu cenové gramotnosti existuje statisticky významný rozdíl.

Testové kritérium $\chi^2 = 2,35$

Stupeň volnosti $f = (r-1) \times (s-1)$; $f = (3-1) \times (2-1)$; $f = 2$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Kritická hodnota chí-kvadrátu $\chi^2_{0,05(2)} = 5,991$

$\chi^2 = 2,35 < \chi^2_{0,05(2)} = 5,991$

Testové kritérium obsahuje nižší hodnoty, než je kritická hodnota 0,05 hladiny významnosti a stupně volnosti 2. Odmítáme alternativní hypotézu a **přijímáme hypotézu nulovou**. Mezi typem střední školy a úspěšností žáků v testu cenové gramotnosti **neexistuje statisticky významný rozdíl**.

Peněžní gramotnost

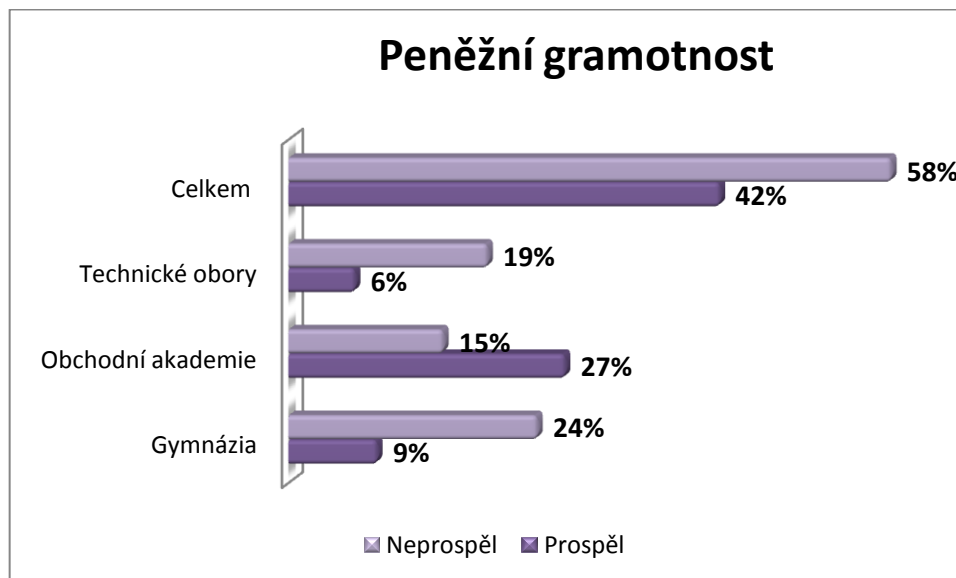
	Výborný (19 a více b.)	Chvalitebný (18 – 17 b.)	Dobry (16 – 15 b.)	Dostatečný (14 – 13 b.)	Nedostatečný (12 a méně b.)
Gymnázia	0	1	4	11	45
Obchodní akademie	2	5	18	25	28
Technické obory	0	0	1	11	36

Tabulka 7 – Hodnocení úrovně peněžní gramotnosti

Tabulka 7 je uzpůsobena klasifikačním kategoriím **Tabulky 4** – Hodnocení úrovně finanční gramotnosti. V předchozí dílčí složce gramotnosti, i v tomto případě bylo procentuální vyjádření počtu získaných bodů a počtu bodového zisku upraveno a zaokrouheno pro přehlednější vyhodnocení statistické analýzy dat.

Výborně skončili pouze 2 respondenti z obchodní akademie. Chvalitebně bylo hodnoceno 5 respondentů z obchodní akademie a 1 z gymnázia. Známkou dobrý bylo ohodnoceno 18 respondentů z obchodní akademie, 4 z gymnázia 1 respondent v případě technických oborů. Podle bodového zisku, dostatečně uspělo 25 respondentů v obchodní akademii, 11 respondentů gymnázia a stejný počet respondentů reprezentuje technické obory.

Neuspělo a nedostatečně bylo ohodnoceno 28 žáků na obchodní akademii, 45 na gymnáziu a na technických oborech 36 žáků.

Graf 12 – Úspěšnost žáků v didaktickém testu v oblasti peněžní gramotnosti

Graf 12 znázorňuje úspěšnost a neúspěšnost respondentů podle typu střední školy, kterou studují. **V peněžní gramotnosti prospělo 78 (42%) a neprospělo 109 (58%) respondentů** ze všech typů škol, které se participovaly na výzkumu. V celkovém rozložení výsledků žáků mezi školy na technických oborech prospělo 12 (6%) a 36 (19%) neprospělo. Na obchodní akademii naopak prospělo 50 (27%) a neprospělo 28 (15%) a druhou část testu úspěšně zdolalo 16 (9%) a neúspěšně 45 (24%) respondentů z gymnázia.

Z **Tabulky 7** a **Grafu 12** vznikly dvě kategorie respondentů v peněžní gramotnosti didaktického testu, ti kteří prospěli nebo neprospěli, rozdělení také podle jednotlivých typů středních škol. Zformulovaly se následující hypotézy a vypočítal se Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

- H_0 = Mezi typem střední školy a úspěšností žáků v testu peněžní gramotnosti neexistuje statisticky významný rozdíl.
- H_A = Mezi typem střední školy a úspěšností žáků v testu peněžní gramotnosti existuje statisticky významný rozdíl.

Testové kritérium $\chi^2 = 27,6$

Stupeň volnosti $f = (r-1) \times (s-1)$; $f = (3-1) \times (2-1)$; $f = 2$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Kritická hodnota chí-kvadrátu $\chi^2_{0,05(2)} = 5,991$

$\chi^2 = 27,6 > \chi^2_{0,05(2)} = 5,991$

Testové kritérium dosahuje vyšších hodnot, než kritická hodnota 0,05 hladiny významnosti (i 0,01), stupně volnosti 2. Zamítáme nulovou hypotézu a **přijímáme alternativní hypotézu**. Mezi typem střední školy a úspěšností žáků v testu peněžní gramotnosti **existuje statisticky významný rozdíl**.

Rozpočtová gramotnost

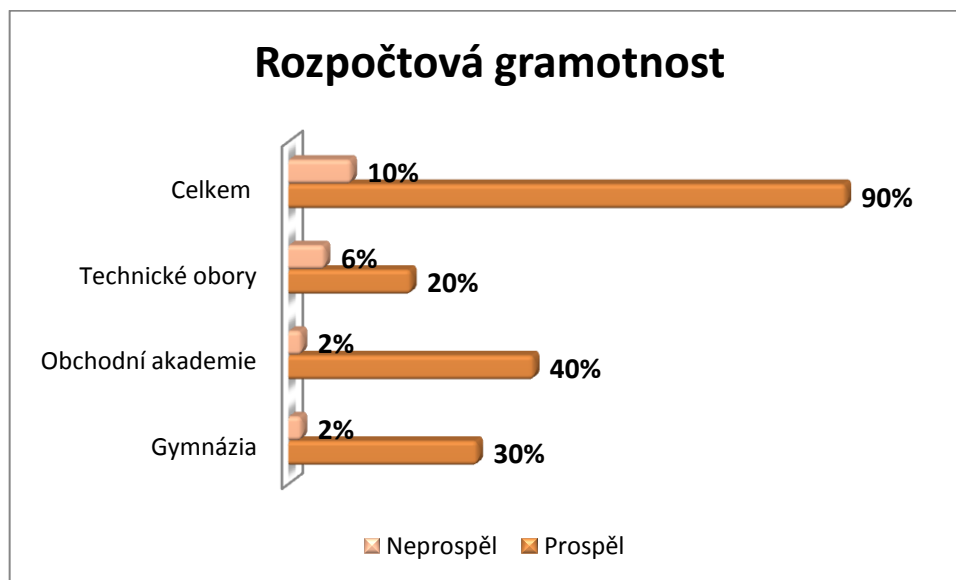
	Výborný (12 a více b.)	Chvalitebný (11 – 10 b.)	Dobry (9 – 8 b.)	Dostatečný (7 – 6 b.)	Nedostatečný (5 a méně b.)
Gymnázia	2	18	29	8	4
Obchodní akademie	2	34	26	12	4
Technické obory	2	13	11	11	11

Tabulka 8 – Hodnocení úrovně rozpočtové gramotnosti

Tabulka 8 zařazuje respondenty do kategorií známkování podle **Tabulky 4** – Hodnocení úrovně finanční gramotnosti. Jako u všech předchozích tabulek dílčích složek FG při nominální statistické analýze dat didaktického testu, bylo přizpůsobeno a zaokrouhleno procentuální vyjádření počtu získaných bodů a počtu bodového zisku, pro snadnější manipulaci se získanými daty při jejich ověřování.

Pásma hodnocení výborný dosáhli vždy dva respondenti jak z gymnázia, tak z obchodní akademie i technických oborů. Chvalitebných výsledků dosáhlo 18 respondentů z gymnázia, 34 z obchodní akademie a 13 z technických oborů. Klasifikováno dobře bylo 29 žáků z gymnázia, 26 z obchodní akademie a 11 z technických oborů. S dostatečným

výsledkem napsalo test 8 respondentů z gymnázia, 12 z obchodní akademie a 11 z technických oborů. Nedostatečně hodnoceni byli 4 respondenti i z gymnázia i z obchodní akademie a opět 11 respondentů z technických oborů.

Graf 13 – Úspěšnost žáků v didaktickém testu v oblasti rozpočtové gramotnosti

Graf 13 znázorňuje procento úspěšných a neúspěšných respondentů celkově a rozděluje je podle studované střední školy. **Rozpočtová gramotnost** v didaktickém testu vygenerovala oproti částem předchozím nejúspěšnější výsledky, **prospělo** v ní **168 (90%) respondentů** a **pouze 19 (10%) neprospělo**. Nelze tomuto výsledku přisuzovat přílišnou významnost z důvodu upraveného a zaokrouhleného procentuálního vyjádření počtu získaných bodů a počtu bodového zisku, i když vypovídá o nejvyšší procentuální úspěšnosti žáků této dílčí složky FG. Po rozřazení respondentů do typů středních škol nejúspěšněji prospělo 74 (40%) žáků z obchodní akademie, 57 (30%) z gymnázia a 37 (20%) z technických oborů. V této části testu neprospělo jen 11 (6%) žáků z technických oborů a 4 (2%) žáci zároveň z gymnázia i obchodní akademie.

Z **Tabulky 8** byly vytvořeny dvě kritéria pro respondenty, procentuálně zaznačené v **Grafu 13**. Kritéria reprezentují respondenty, kteří uspěli či neuspěli v rozpočtové gramotnosti didaktického testu, vyjadřuje Graf 13, včetně procentuálních hodnot úspěšnosti re-

spondentů dle druhu střední školy. Následně se formulovaly hypotézy a provedl se výpočet Testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku:

- H_0 = Mezi typem střední školy a úspěšností žáků v testu rozpočtové gramotnosti neexistuje statisticky významný rozdíl.
- H_A = Mezi typem střední školy a úspěšností žáků v testu rozpočtové gramotnosti existuje statisticky významný rozdíl.

Testové kritérium $\chi^2 = 11,59$

Stupeň volnosti $f = (r-1) \times (s-1)$; $f = (3-1) \times (2-1)$; $f = 2$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Kritická hodnota chí-kvadrátu $\chi^2_{0,05(2)} = 5,991$

$\chi^2 = 11,59 > \chi^2_{0,05(2)} = 5,991$

Hodnota testového kritéria je vyšší než kritická hodnota 0,05 (i 0,01) hladiny významnosti a stupně volnosti 2. Proto **přijímáme hypotézu alternativní** a odmítáme hypotézu nulovou. Mezi typem střední školy a úspěšností žáků v testu rozpočtové gramotnosti **existuje statisticky významný rozdíl.**

6 INTERPETACE DAT (DISKUSE)

Diskuse uvádí přehled o naplnění cílů výzkumu. Vyzkoumané údaje vycházejí ze stanovených výzkumných otázek, cílů a hypotéz.

První čtyři položky se týkaly identifikačních údajů, ročníku studia, věku, pohlaví a studovanému typu školy. Žáci mohou využít finanční gramotnost při vlastním hospodaření s financemi. Z aktuálních dat se spíše 127 žáků domnívá, že s financemi hospodařit dokáže a 95 žáků tímto tvrzením finanční gramotnost také definuje. Finanční vzdělávání nabývá v dnešním světě na významnosti, schopnosti finančně gramotného člověka se ukazují v orientaci při výběru finančních produktů, s úmyslem vyhnout se nejrůznějším finančním rizikům. Proto tvoří finanční vzdělávání nedílnou součást lidského života. S předchozím tvrzením spíše souhlasí 95 žáků a naprosto souhlasí 84. Individuálně se v mimoškolním prostředí finančně vzdělává 64 (34%) žáků. Průběh vzdělávání zprostředkovávaný pedagogy na vybraných středních školách je podle 68 (36%) žáků úspěšný, 53 (28%) žáků netuší, zda tak probíhá. Metodické příručky pro rozvoj finančních kompetencí žáků doporučují konkrétní metody a organizační formy výuky. V průběhu vzdělávání pedagogové kombinují více didaktických prostředků. Skupinová forma dominuje při finančním vzdělávání, podle 92 (37%) výpovědí žáků. Malý výskyt pozorovaných četností realizované formy výuky, podle 26 (10%) žáků, zaznamenává projektové a kooperativní vyučování stejnou měrou. První **hypotéza H₁** stavuje, zda existuje rozdíl využívaných forem výuky prostřednictvím pedagogů na vybraných středních školách. Hypotéza **byla potvrzena** a můžeme pozorovat rozdíl právě mezi projektovou a kooperativní výukou, které jsou používány ve větší četnosti na obchodní akademii oproti zbylým středním školám. Zmíněné organizační formy patří k modernějším prostředkům výuky. Participace žáků na realizaci projektu rozvíjí jejich organizační schopnosti a spolupráci, žáci hledají nové poznatky a tím se obohacují a rozvíjí dosavadní znalosti v dané oblasti. Kooperativní výuka se vyznačuje především celkovým rozvojem všech žáků ve skupině. Nadprůměrní žáci oproti jejich minulému stavu spolupracují a napomáhají pochopit učivo slabším žákům. Tito podprůměrní žáci se díky spolupráci zdokonalují a získávají větší sebedůvěru. A průměrní žáci si v rámci spolupráce potvrzují dosavadní znalosti, které upevňují a doplňují o nové poznání. **Hypotéza H₂**, zkoumala taktéž souvislost mezi středními školami a využívání doporučených výukových metod, které pedagogové při finančním vzdělávání realizují dle žáků. Na středních školách se nejčastěji využívají heuristické metody, znázorněné v Grafu 9 jako 42% z celku. Danou metodu zvolilo 39 žáků obchodní akademie, na gymnáziu pak 35 a v

technických oborech 24 žáků. Ani zbylé metody nevykazovaly žádné statisticky významné rozdíly v číslech, proto se hypotéza **nepotvrdila**. Právě tyto metody se používají pro rozvoj kritického myšlení, díky němuž žáci dokážou lépe zhodnotit situaci a vhodně zvolit prostředek k vyřešení problému nebo situace. Heuristické metody připravují žáky na žádoucí a zodpovědné rozhodování při výběru finančních produktů, výhodné koupě či schopnosti plánovat rozpočet domácnosti, s přihlédnutím k možným komplikacím nečekaných výdajů.

Znalosti žáků v didaktickém testu na vybraných středních školách vypovídají o **nízké úrovni finanční gramotnosti žáků**. Z celkového počtu prospělo 84 (45%) a neprospělo 103 (55%) žáků. Z těch co prospěli v daném testu, bylo klasifikováno 63 žáků na úrovni dostatečný. Nepříznivý výsledek poukazuje na kritický stav pedagogické reality. Zajímala nás souvislost mezi typem střední školy a dosaženou úrovní žáků v oblasti finanční gramotnosti, která **se hypotézou H₃ potvrdila**. Nejvíce žáků, kteří uspěli v testu, studuje obchodní akademii v počtu 44 žáků, dále z gymnázia 27 a z technických oborů to bylo 13 žáků. Z analyzovaných středních škol v počtu 35 žáků neprospělo na obchodní akademii, 34 žáků z gymnázia a také technických oborů. Úroveň hodnocení dílčích oblastí finanční gramotnosti prošla úpravou těchto kritérií, včetně bodového zisku a procentuálního vyjádření získaných bodů. Nadhodnocená klasifikační kritéria výsledků testových oblastí se odvíjela od předpokládané závislosti zkoumaných jevů, zdůvodněné formulací následujících hypotéz. **Hypotézou H₄**, zda se vyskytuje rozdíl středních škol a úspěšností žáků v testu cenové gramotnosti, **se nepotvrdila**. V testu neuspěl přibližně stejný počet žáků, z technických oborů to bylo 24 žáků, z obchodní akademie 29 a z 23 gymnázia. Celkově po úpravě klasifikačních kritérií neuspělo 76 žáků a 111 naopak v testu uspělo. Obsahem této části byly poznatky v oblasti inflace a jejího měření, stanovení ceny a možnostmi plateb. Za to v testové oblasti peněžní gramotnosti neprospělo 109 žáků a 78 prospělo. Z toho vyplývá **hypotéza H₅**, zda se objevují rozdíly v úspěšnosti žáků vybraných středních škol této části testu. Hypotéza **se potvrdila** na základě výsledků znázorněných Grafem 12, zde jasně vidíme rozdíl mezi úspěšností a neúspěšností škol v peněžní gramotnosti. Z obchodní akademie neprospělo nejméně žáků v porovnání s ostatními školami, v počtu 28 žáků. A zároveň 50 žáků dosáhlo nejlepších výsledků ve srovnání s gymnáziem, kde v peněžní části testu prospělo 16 žáků a na technických oborech jen 12. Testové otázky byly sestaveny z hlediska spoření, cenných papírů, úvěrů a úrokových sazeb, narovnání finančních závazků. Zajímavé výsledky odhalila část testu rozpočtové gramotnosti, ve kte-

ré prospělo 168 žáků a pouhých 19 neprospělo, i když vzhledem k upraveným hodnotícím kritériím ztrácí údaje signifikantní postavení. Proto **hypotéza H₆** zjišťovala existenci statisticky významného rozdílu mezi typem střední školy a úspěšností žáků v testu rozpočtové gramotnosti. Rozbor dat prokazuje, že prospělo 74 žáků z obchodní akademie, 57 z gymnázia a 37 z technických oborů. Neuspělo 11 žáků z technických oborů a pouze 4 žáci v případě dvou zbylých středních škol. Poslední hypotéza výzkumu, se tímto výsledkem **potvrdila**. Požadované poznatky této části testu vyžadovaly orientaci ve vedení rozpočtu domácnosti, aktivních a pasivních příjmech a výdajích.

Na základě porovnání vyzkoumaných údajů s výstupy dřívějšího šetření agentury STEM/MARK (2010), podle jejichž zjištění 17% dospělé české populace dokáže pojmenovat zkratky úrokového období (např. p.m., p.a.), byly obdobné znalosti zachyceny i v některých didaktických testech žáků. Žáci gymnázia dokonce zdůrazňovali absurditu otázky, ve které měli uvést názvy těchto zkratk latinsky. Odpovědělo pouze 15 žáků, z technických oborů 2 žáci a 53 žáků na obchodních akademiích, úspěšnost této odpovědi je 38%. Světové výzkumy zmíněné ve výsledcích londýnského autora Lee (2001), poukazují na nízkou gramotnost mezi mladými lidmi obecně. Autor zjišťuje, že finanční gramotnost je vnímána více než informace, znalost nebo schopnost. I přesto dochází k jejímu nepochopení a výchovné zásady vůči ní se ukazují jako neúčinné, z důvodu zjednodušených učebních plánů.

Konstatujeme závěrem, že **výsledky žáků vybraných typů středních škol vykazují nedostačující výsledky a nízká úroveň finanční gramotnosti u středoškoláků byla tímto způsobem ověřena**. U zkoumaných typů škol většina populace očekává vyšší úroveň finanční gramotnosti žáků, vzhledem k požadavkům na jejich výchozí kompetence, jež jsou obsahem RVP gymnázií a středních odborných škol, proto se participovali na tomto výzkumném šetření. Analyzované výsledky 187 respondentů, v této míře snižují pravděpodobnost zobecnění na veškeré žáky středních škol Zlínského kraje, ale velikost analyzovaných dat výběrového souboru náleží k rozsahu bakalářské.

7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Návrh projektové výuky:

Název:	Vhodné využití finančních produktů pro zužitkování nedostatku a přebytku finančních prostředků a pojištění.
Realizace:	<ul style="list-style-type: none"> • žáci 3. ročníku Purkyňova gymnázia ve Strážnici.
Typ projektu podle:	<ul style="list-style-type: none"> • navrhovatele: umělý, • účelu: problémový, • informačních zdrojů: kombinace volného i vázaného, • délky: dlouhodobý, • prostředí: školní, • zúčastněných: společný (třídní), • počtu žáků: třídní, • organizace: vícepředmětový.
Smysl:	<ul style="list-style-type: none"> • Žáci zdokonalí své kompetence v oblasti úrokových sazeb, vzniku úvěrového závazku, výběru vhodného druhu spoření a pojištění, praktického využití svých investic. Předloží rizika a výhody zvolených produktů. • Zároveň tímto projektem obohatí své vrstevníky a širokou veřejnost.
Výstup:	<ul style="list-style-type: none"> • Vytvoření příručky pro absolventy středních škol, zacílený na zhodnocení rizik a výhod vybraných produktů peněžní gramotnosti.
Předpokládané cíle:	<ul style="list-style-type: none"> • <i>kognitivní (poznávací):</i> • vyhledání informací na internetu, pomocí odborné literatury a pracovních listů, • získané informace roztrídí a logicky seřadí do formy příručky. • <i>afektivní (postojové):</i> • žáci si uvědomí nebezpečí vysokých úrokových sazeb, naučí se vhodně investovat své peníze a vybírat spořicí produkty, věrohodné úvěry a pouze nezbytná pojištění.

	<ul style="list-style-type: none"> • Uvědomí si potřebnost znalostí všech peněžních produktů pro život. • Zaujmou svůj postoj k produktům peněžního trhu a nebojí se prosadit svůj názor při jejich výběru. • Hodnotí vzájemně individuální snaživost a přístup k pracovním úkolům. • <i>psychomotorické (výcvikové):</i> • získávání praktických schopností pro zodpovědné nakládání s osobními financemi, • práce s počítačem. • <i>sociální (komunikační):</i> • rozdělení do pracovních skupin podle výběru finančních produktů, • navazování kontaktu, rozdělení činností a přijetí rolí ve skupině, spolupráce (skupinový dynamika).
Předpokládané činnosti:	<ul style="list-style-type: none"> • sbírání a třídění vhodných informací, • práce při tvorbě příručky, • reflexe získaných znalostí a dovedností.
Organizace:	<ul style="list-style-type: none"> • individuální a samostatná práce, • práce ve skupině, • týmové vyučování (kooperativní).
Předpokládané výukové metody:	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Metody slovní:</i> • vysvětlování (<i>monologické</i>), • diskuse, dialog, rozhovor (<i>dialogické</i>), • práce s učebnicí, knihou, textem. • <i>Metoda názorně demonstrační:</i> • vzdělávací videa (<i>projekce statická a dynamická</i>) • <i>Metoda praktická:</i> • grafická podoba příručky. • <i>Metody motivační a aktivizační:</i> • řešení problémů, projektová metoda, brainstorming (<i>heuristické metody</i>),

	<ul style="list-style-type: none">rozborová metoda, řešení konfliktních situací (<i>situační metody</i>).
Předpokládané pomůcky:	<ul style="list-style-type: none">MS Word, MS PowerPoint,skener, tiskárna,odborná literatura, pracovní listy, učebnice, internetové zdroje.
Způsob prezentace projektu:	<ul style="list-style-type: none">prezentace na webových stránkách střední školy (volně ke stažení),prezentace na školních nástěnkách,prezentace na Informacích města Strážnice.
Způsob hodnocení:	<ul style="list-style-type: none">průběžné hodnocení,společná reflexe.

Tabulka 9 – Realizace projektové výuky ve 3. ročníku na gymnáziu

ZÁVĚR

Bakalářská práce zkoumala problematiku úrovně finanční gramotnosti žáků vybraných typů středních škol ve Zlínském kraji. Teoretická východiska práce se zaměřila na vymezení aspektu finanční gramotnosti a její podstaty ve vzdělávání. V návaznosti byly uvedeny vhodné materiální a nemateriální didaktické prostředky pro adekvátní finanční edukaci. Rozebrali jsme hlavní dokument kurikula vzdělávací politiky a klíčové strategie České republiky rozvíjející finanční kompetence celé populace. Teoretické koncepty dílčích složek finanční gramotnosti byly sestaveny z obsahu Standardu finanční gramotnosti pro střední školy.

O zařazení rozsahu finanční gramotnosti do výuky na středních školách rozhoduje ředitel školy. Nekomplexní finanční příprava žáků znehodnocuje jejich úsudek při řešení finančních situací, spojená se schopností analyzovat situaci a navrhnout východiska řešení. Mladí dospělí jsou považováni za rizikovou skupinu v dimenzi finanční orientace a často finanční problémy neuváženě vyřeší okamžitou půjčkou. Sekundární vzdělávání se proto zaměřuje na kontext preventivního působení proti předlužení. Dostatečnou informovaností o produktech finančního trhu se zmírňují vlastní hrozby pro dospívající žáky. Preventivní činnost se může stát pracovní náplní sociálního pedagoga, poskytující sociální poradenství nebo služby sociální prevence.

Výzkumná část probíhala sestavením dotazníku a didaktického testu, spojená s důkladným prostudováním odborné literatury, metodických příruček a testových knih. Písemné dotazování odhalovalo schopnost definovat finanční gramotnost, názor žáků na míru významnosti tohoto vzdělávání, metody a formy výuky, které využívají pedagogové při finančním vyučování. Cílem didaktického testu bylo zjištění úrovně finanční gramotnosti žáků středních škol, prostřednictvím dosažených znalostí a schopností, vycházejících z vyhodnocených testů. Testové položky korespondovaly s obsahem teoretických poznatků a byly rozděleny podle dílčích složek finanční gramotnosti. Důslednou statistikou nominálních dat se prokázala nedostačující úroveň finanční gramotnosti žáků středních škol, více než polovina žáků v didaktickém testu neprospěla.

Zjištění výzkumu mohou pedagogům posloužit jako ukazatel finančních kompetencí žáků a porovnání úrovně jednotlivých středních škol ve Zlínském kraji. Zároveň vyzývá pedagogy apelovat na oblast finančního vzdělávání ve středoškolském systému a vést žáky k pochopení nezbytných poznatků finanční gramotnosti. Cíle výuky naplňovat způsobem

formování osobnosti žáků, zodpovědně myslících tvorů, v nekončícím procesu celoživotního vzdělávání. Odkázat jejich pozornost na orientaci v proměnlivém světě financí, vytvářející nedílnou součást lidského bytí. Žákům poskytuje reflexi aktuálního stavu jejich finančních schopností a vědomostí. Předpokládáme, že nepříznivá fakta žáky motivují k individuálnímu pojetí studia finanční gramotnosti a ke svědomité přípravě na svět finančních možností a nástrah.

Finanční prostředky latentně svazují celé lidstvo. Neznalostí a mylným rozhodnutím si člověk snadno zapříčiní nesnáze, které jej mohou pronásledovat po zbytek života. Člověk je na prahu dospívání postaven před volbu dvou životních cest, žít nebo přežívat. Většinová společnost, vyčerpána nepřetržitým transformováním světa a jeho podmínek, projevuje apatii vůči rozšiřování znalostí a vědomostí, které lze zapojit mezi aktivity volného času. V přesyceném světě nepřehledných finančních informací je společnost nepřímo nucena informace vstřebávat a vytrždit důležité. Účelně dostupné informační zdroje (např. metodické portály, příručky, demonstrační videa) rozvíjí znalosti komplexních složek finanční gramotnosti. Ovšem finančně nezpůsobilý člověk ohrožuje sebe i své blízké. Zjevnost jeho finanční dezorientace pro něj představuje skrytou hrozbu, která se pojí se zneužitím jeho důvěřivosti a obohacením se na úkor jeho finančních potřeb, opírající se o zákonné způsoby (např. organizace či instituce nabízející služby v podobě mrtvé investice, vysoká míra RPSN úvěrů). Nutná orientace ve finančním světě produktů, služeb a obecně politiky financí, oklešťuje svobodné vzdělávání a poukazuje na význam finančního vzdělávání jako celoživotního procesu, který nemůže být nikdy považován za ukončený.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**Knižní publikace**

[1] ČERNOHORSKÁ, Liběna. *Komplexní pohled do bankovního světa*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2015, 170 s. ISBN 978-80-7395-863-3.

[2] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Vyd. 4. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2008, 272 s. ISBN 978-80-223-2391-8.

[3] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

[4] Jak ovládnout své peníze: *finanční plánování pro každého*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2013, 277 s. ISBN 978-80-265-0127-5.

[5] KALABIS, Zbyněk. *Bankovní služby v praxi*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2005, viii, 148 s. ISBN 8025108821.

[6] KIYOSAKI, Robert T a Sharon LECHTER. *Bohatý táta, chudý táta: co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne*. Praha: Pragma, 2001, 214 s. ISB 80-7205-822-3.

[7] KOLMANOVÁ, Hana. *Cesta k finanční prosperitě: příručka budoucího milionáře*. Praha: Profess Consulting, 2005, 104 s. ISBN 80-7259-023-5.

[8] MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, 2003, cit. podle ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4590-9.

[9] NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011, 416 s. ISBN 978-80-904396-1-0.

[10] NOVOTNÁ, Jarmila a Jana JURČÍKOVÁ, *Kritické a tvořivé myšlení v edukaci a výzkumu*. Vyd. 1. Brno: Paido, 2012, 211 s. ISBN-978-80-7315-239-0.

[11] OPLETALOVÁ, Alena a Jana KVINTOVÁ. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 144 stran. ISBN 978-80-244-4519-9.

[12] ORTON, Larry, 2007, cit. podle OPLETALOVÁ, Alena a Jana KVINTOVÁ. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. 1. vydá-

ní. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 144 stran. ISBN 978-80-244-4519-9.

[13] PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 6., rozč. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0367-4.

[14] POLOUČEK, Stanislav. *Peníze, banky, finanční trhy*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2009, xvii, 415 s. ISBN 978-80-7400-152-9.

[15] PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 3., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-047-X.

[16] SYROVÝ, Petr a Tomáš TYL. *Osobní finance: řízení financí pro každého*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 207 s. ISBN 978-80-247-3813-0.

[17] ŠKVÁRA, Miroslav. *Finanční gramotnost*. 1. vyd. Praha: M. Škvára, 2011, 219 s. ISBN 978-80-904823-0-2.

[18] ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4590-9.

[19] ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4100-0.

Internetové zdroje

[20] ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Mezinárodní šetření PISA 2012, Finanční gramotnost patnáctiletých žáků* [online]. Praha, © 2014, 27 s. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/html/PISA-FG/html5/index.html?&locale=CSY&pn=1>

[21] HESOVÁ, Alena. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti* [online]. Praha: NÚV, aktualiz. 2013 [cit. 2016-02-18]. ISBN 978-80-87652-98-5. Dostupné z: <http://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=49405&view=2939&view=2939>

[22] HESOVÁ, Alena a ZELENDOVÁ, Eva. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka* [online]. Praha: NÚV, divize VÚP, 2011 [cit. 2016-02-18]. ISBN 978-80-86856-76-6. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/Financni_gramotnost_ve_vyuce_definitivni.pdf

[23] KLÍNSKÝ, Petr a kol. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol* [online]. Praha: NÚOV, 2008 [cit. 2014-08-13]. ISBN 978-80-87063-13-2. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/Financni_gramotnost_obsah_a_priklady_z_praxe skol.pdf

[24] LEE, Nirmala. *What is financial literacy, and does financial literacy education achieve its objectives? Evidence from banks, government agencies and financial literacy educators in England* [online]. London, © 2001, 20 s. [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.academyfinancial.org/wp-content/uploads/2013/10/E4-Lee.pdf>

[25] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání* [online]. MF ČR, ČNB, MŠMT ČR, © 2010, 27 s. [cit. 2015-11-11]. Dostupné z: http://www.psfv.cz/assets/cs/media/PSFV_Narodni-strategie-financniho-vzdelavani.pdf

[26] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Slovník pojmů*. www.psfv.cz [online]. © 2013 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/slovník-pojmu#tab-slovník-pojmu-s>

[27] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Strategické dokumenty*. www.psfv.cz [online]. © 2013 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty>

[28] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Strategie finančního vzdělávání* [online]. MF ČR, ČNB, MŠMT ČR, © 2007, 19 s. [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Strategie_Fin-vzdelavani_CR.pdf

[29] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. Praha: MF ČR, MŠMT ČR, MPO ČR, © 2007 [cit. 2015-11-19]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/assets/cs/media/System-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-astrednich-skolach.pdf>

[30] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha* [online]. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, © 2001, 98 s. [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>

[31] RATHOUSKÁ-GRMELOVÁ, Eva a KLÍNSKÝ, Petr. *Vedení školy v praxi. Finanční gramotnost* [online]. Praha: Raabe, s. r. o., 2010, 26 s. [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/4618/financni_gramotnost.pdf

[32] STEM/MARK, 2010. *Finanční gramotnost v ČR* [online]. MF ČR, © 2005-2013 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2012/vyzkumy-k-financni-gramotnosti-9406>

[33] ZAIT, Adriana a Patricea Elena BERTEA, 2014. Financial Literacy – Conceptual Definition and Proposed Approach for a Measurement Instrument [online]. *Journal of Accounting and Management*, © 2014, č. 3, 37 – 42 s. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://journals.univ-danubius.ro/index.php/jam/article/view/2712>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
a.s.	akciová společnost
atd.	a tak dále
b.	body
č.	číslo
DPH	daň z přidané hodnoty
f	stupeň volnosti
H_0	hypotéza nulová
H_A	hypotéza alternativní
Kč	Koruna česká
kol.	kolektiv
MS	microsoft
např.	například
PISA	Programme for International Student Assessment
RPSN	roční procentuální sazba nákladů
r	označení řádků v tabulce
s	označení sloupců v tabulce
s.	strana
Sb.	sbírka
tzv.	tak zvaná
α	hladina významnosti
χ^2	Test dobré shody chí-kvadrát

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Struktura žáků podle ročníku.....	42
Graf 2 – Struktura pohlaví žáků.....	43
Graf 3 – Typ střední školy	43
Graf 4 – Schopnost žáků hospodařit s financemi	46
Graf 5 – Finanční vzdělání je důležitá součást lidského života.....	47
Graf 6 – Vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti mimo školní výuku.....	47
Graf 7 – Úspěšný průběh výuky finanční gramotnosti prostřednictvím učitelů.....	48
Graf 8 – Organizační formy výuky realizované při finančním vzdělávání	49
Graf 9 – Využívané výukové metody při finančním vzdělávání	51
Graf 10 – Úspěšnost žáků v didaktickém testu finanční gramotnosti.....	55
Graf 11 – Úspěšnost žáků v didaktickém testu v oblasti cenové gramotnosti.....	57
Graf 12 – Úspěšnost žáků v didaktickém testu v oblasti peněžní gramotnosti.....	59
Graf 13 – Úspěšnost žáků v didaktickém testu v oblasti rozpočtové gramotnosti	61

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Obsahová stránka finanční gramotnosti.....	44
Tabulka 2 – Realizované organizační formy při výuce finanční gramotnosti	49
Tabulka 3 – Využití metod při realizaci finančního vzdělávání	51
Tabulka 4 – Hodnocení úrovně finanční gramotnosti	53
Tabulka 5 – Dosažená úroveň didaktického testu finanční gramotnosti	54
Tabulka 6 – Hodnocení úrovně cenové gramotnosti	56
Tabulka 7 – Hodnocení úrovně peněžní gramotnosti	58
Tabulka 8 – Hodnocení úrovně rozpočtové gramotnosti.....	60
Tabulka 9 – Realizace projektové výuky ve 3. ročníku na gymnáziu	68

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání

Příloha P II: Dotazníkové šetření a didaktický test

PŘÍLOHA P I: STANDARD FINANČNÍ GRAMOTNOSTI PRO STŘEDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Peníze	
Obsah	Výsledky
- placení (v tuzemské i zahraniční měně)	- používá nejběžnější platební nástroje, smění za použití kursovního lístku
- tvorba ceny	- stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH
	- vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období...
	- rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH...) a klamavé nabídky
- inflace	- vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit

Hospodaření domácností	
Obsah	Výsledky
- rozpočet domácnosti	- rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti
	- navrhne, jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti

Finanční produkty	
Obsah	Výsledky
- přebytek finančních prostředků	- navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti...)
	- vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
- nedostatek finančních prostředků	- vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu
	- posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení
	- vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
- pojištění	- vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby

Práva spotřebitele	
Obsah	Výsledky
- předpisy na ochranu spotřebitele	- na příkladu vysvětlí, jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu)
- obsah smluv	- na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejích všeobecných podmínek

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ A DIDAKTICKÝ TEST

Úroveň finanční gramotnosti žáků vybraných typů středních škol.

Dobrý den vážení žáci a žákyně,

jmenuji se Ester Jagošová a studuji ve 3. ročníku Sociální pedagogiku na UTB ve Zlíně. V rámci mého výzkumného šetření, které slouží k realizaci mé bakalářské práce, bych Vás ráda požádala o vyplnění krátkého dotazníku a didaktického testu. V mé práci zkoumám úroveň Vaší finanční gramotnosti a současně také názory na její využitelnost v praktickém životě a kvalitu přenosu těchto informací ve výuce.

Dotazník je zcela anonymní a informace z něj budou sloužit pouze pro účely vyhotovení bakalářské práce.

Děkuji za Váš strávený čas.

1. Ročník studia:

2. Věk:

3. Pohlaví:
 - a. Muž
 - b. Žena

4. Typ studované střední školy:
 - a. Gymnázium
 - b. Obchodní akademie
 - c. Technický obor

5. Čeho se podle Vás týká finanční gramotnost?
6. Domníváte se, že dokážete hospodařit s financemi?
- Rozhodně ano
 - Spíše ano
 - Nevím
 - Spíše ne
 - Rozhodně ne
7. Finanční vzdělání je důležitou součástí lidského života:
- Naprosto souhlasím
 - Spíše souhlasím
 - Nevím
 - Spíše nesouhlasím
 - Naprosto nesouhlasím
8. Vzděláváte se i mimo školní výuku v oblasti finanční gramotnosti?
- Ano
 - Ne
9. Výuka k finanční gramotnosti prostřednictvím Vašich učitelů probíhá úspěšně:
- Rozhodně ano
 - Spíše ano
 - Nevím
 - Spíše ne
 - Rozhodně ne

10. Jakou formu výuky využíváte při výuce k finanční gramotnosti? (více možností)

- a. Individuální výukou
- b. Systémem vzájemného vyučování (kooperativní)
- c. Skupinovou výukou
- d. Projektovým vyučováním
- e. Samostatnou prací

11. Využívají Vaši učitelé při finančním vzdělávání některou z těchto uvedených metod? (více možností)

- a. Inscenační metody (dramatizace rolí při zvolené problémové situaci)
- b. Heuristické metody (posuzování na základě intuice, dle „zdravého rozumu“)
- c. Práce s textem (čtení smluv a reklam s využitím kritického myšlení)
- d. Didaktické hry (počítačové programy, on-line hra, atd.)

Cenová gramotnost (max. počet dosažených bodů – 17)

1. Vyberte pravdivá tvrzení o inflaci: (více možností)
 - a. pokud se nezmění úroková míra, je inflace výhodná pro dlužníky,
 - b. inflace obvykle znehodnocuje úspory,
 - c. inflace nemá vliv na lidi se stálými příjmy (např. důchody),
 - d. inflace postihuje zejména vlastníky nemovitostí,
 - e. inflace způsobuje, že odbory vyvíjejí tlak na růst mezd.

2. Pokud míra inflace stoupla na 5 % od počátečního stavu, tak: (více možností)
 - a. úrokové sazby z úvěrů budou klesat, aby věřitelé neutrpěli ztrátu při návratu v reálné měně,
 - b. bude-li úroková míra nižší než 5 %, klesá reálná hodnota vkladů,
 - c. úrokové sazby z vkladů budou klesat (aby vkladatelé nebyli motivováni peníze ukládat),
 - d. úrokové sazby z vkladů se nezmění,
 - e. bude-li úroková míra nižší než 5 %, zvedá se reálná hodnota vkladů,
 - f. úrokové sazby z vkladů porostou (aby vkladatelé byli motivováni peníze ukládat),
 - g. úrokové sazby z úvěrů porostou, aby věřitelé neutrpěli ztrátu při návratu v reálné měně.

3. Co udává dumpingová cena?
 - a. situace, kdy výrobce prodává na zahraničním trhu za nižší nebo stejnou cenu než na domácím trhu,
 - b. situace, kdy náklady produkce v mateřské zemi spolu s průměrným ziskovým rozpětím převyšují dovozní cenu,
 - c. situace, kdy náklady produkce v mateřské zemi spolu s průměrným ziskovým rozpětím nepřevyšují dovozní cenu.

4. Vyberte pravdivá tvrzení o odlišné ceně stejného zboží: (více možností)
 - a. sezónní a mimosezónní ceny se neliší nebo zůstávají stejné,
 - b. na trhu s ovocem jsou ceny večer nižší než ráno,
 - c. ceny starších výrobků nikdy neklesají a nové výrobky jsou vždy dražší,
 - d. ceny se mohou změnit po uplynutí doby, uvedené ve smlouvě,
 - e. v chudších státech jsou ceny vyšší než v bohatých,

5. Co představuje zjevná inflace?
 - a. ekonomickou nerovnováhu spojenou s růstem cenové hladiny,
 - b. absolutní meziroční pokles cenové hladiny v hospodářství,
 - c. cenové indexy nevykazující skutečný růst cenové hladiny, ceny se nemění, ale klesá kvalita výrobků.

6. Co je to barter?
 - a. směna zboží za měnu,
 - b. směna měny za zboží,
 - c. směna zboží za zboží.

7. Běžným cenovým trikem je?
 - a. cena s DPH napsána velkým písmem,
 - b. na cenovce je uvedena pouze nižší cena a vyšší ne,
 - c. tabule s výrazným nápisem akce,
 - d. všechny výše uvedené možnosti jsou správné.

8. Přiřaďte zkratky měření inflace k jejím názvům – IPD, CPI, PPI
 - a. Index spotřebitelských cen:
 - b. Index cen výrobců:
 - c. Implicitní cenový deflátor:

9. Která z uvedených skutečností je podmínkou pro bezhotovostní placení?
 - a. potvrzení o příjmu peněz v bance,
 - b. doložení bezúhonnosti bance,
 - c. existence účtu u banky.

10. Správně určete druhy příkazů k úhradě:
- trvalý, několikarázový, skupinový, jednotlivý,
 - trvalý, jednorázový, hromadný, jednotlivý,
 - trvalý, jednorázový, skupinový, jednotlivý,
 - trvalý, několikarázový, hromadný, jednotlivý.

Peněžní gramotnost (max. počet dosažených bodů – 20)

- Co je to solventnost?
 - platební schopnost v dlouhém období,
 - platební schopnost v krátkém období,
 - platební neschopnost.
- Přiřaďte k druhům cenných papírů – akcie, dluhopisy, směnky:
 - majetkové:
 - dlužnické dlouhodobé:
 - dlužnické krátkodobé:
- Rozlište, které z těchto úvěrů můžeme čerpat opakovaně (při každém čerpání úvěru není nutné o něj znovu žádat): (více možností)
 - americká hypotéka,
 - spotřebitelský úvěr,
 - kreditní karta,
 - kontokorent,
 - hypoteční úvěr.
- Největší výnosy přinesly v dlouhodobém horizontu:
 - firemní dluhopisy,
 - pokladniční poukázky,
 - akcie.

5. Co představují aktiva při bilanci příjmů a výdajů?
- pohyblivé výdaje a příjmy,
 - splátky úvěrů (např. u hypotéky),
 - úspory, spoření investic (vše, co se v budoucnu vrátí s předpokládaným výnosem).
6. Uveďte latinsky celý název označení, užívané pro úrokové období:
- p. s.:
 - p. a.:
 - p. q.:
7. Vyberte nepravdivá tvrzení o stavebním spoření: (více možností)
- naspořené prostředky lze použít na jakýkoliv účel,
 - maximální státní podpora činí 150 Kč měsíčně,
 - stavební spoření může mít současně založeno i více členů rodiny,
 - při zakládání spoření stanovujeme tzv. cílovou částku,
 - úvěr ze stavebního spoření je možné použít i na jiné účely než účely související s bydlením,
 - řádná doba ukládání prostředků trvá minimálně 6 let.
8. Vyberte pravdivá tvrzení: (více možností)
- kontokorentní úvěr mívá vyšší úrokovou sazbu než osobní půjčka,
 - RPSN je téměř vždy vyšší než úroková sazba z úvěru,
 - banky požadují, aby každý úvěr byl zajištěn proti nesplacení,
 - žadatel o osobní půjčku obvykle předkládá potvrzení o příjmech od zaměstnavatele,
 - banky vždy vyžadují, aby klient, který žádá o úvěr, měl u nich otevřen běžný účet,
 - hypoteční úvěr je vždy zajištěn nemovitostí.

9. Vyberte tvrzení týkající se kontokorentu: (více možností)
- z účtu je možno čerpat více peněz, než je na něm uloženo,
 - vždy se platí bance úrok,
 - peníze lze půjčit ze speciálního úvěrového účtu,
 - peníze je možno půjčit zdarma v rámci tzv. bezúročného období (při bezhotovostním placení).
10. Co znamená termín konsolidace půjček?
- splacení všech půjček najednou,
 - spojení nesplacených půjček do jedné,
 - odložení splácení všech současných půjček.

Rozpočtová gramotnost (max. počet dosažených bodů – 13)

1. Vyberte pravdivá tvrzení o příjmech domácnosti: (více možností)
- tvoří peněžní částku, kterou je možné obdržet pouze bezhotovostně (převodem na účet), v hotovosti není dostupná,
 - mezi příjmy domácnosti v žádném případě nepatří sociální dávky,
 - dělí se na příjmy reziduální, mimořádné, sociální (od státu) a od zaměstnavatele,
 - dividendy představují pasivní příjem domácnosti,
 - stipendia můžeme přiřadit jak příjmům, tak i k výdajům domácnosti.
2. Schodkový rozpočet vzniká pokud:
- příjmy převyšují výdaje,
 - výdaje jsou větší než příjmy,
 - příjmy jsou menší nebo stejné jako výdaje.
3. Rozhodněte, ve kterém obchodě je nejvýhodnější cena praciho prášku:
- obchod A – 2 kg za 140 Kč,
 - obchod B – 3 kg za 240 Kč,
 - obchod C – 0,6 kg za 45 Kč,
 - obchod D – 1,5 kg za 110 Kč.

4. Hrubý zisk je:
- rozdíl mezi příjmy a výdaji po zdanění a odpočtem odvodů na sociální a zdravotní pojištění,
 - rozdíl mezi příjmy a výdaji před zdaněním a odpočtem odvodů na sociální a zdravotní pojištění,
 - Součet příjmů a výdajů před zdaněním a odpočtem odvodů na sociální a zdravotní pojištění.
5. Co představuje situaci, kdy člověk splácí půjčku předešlou novou půjčkou?
- zadlužení,
 - oddlužení,
 - dluhová past.
6. Vyberte npravdivá tvrzení: (více možností)
- rozpočet celé domácnosti tvoří pouze příjmy nebo výdaje,
 - disponibilní důchod tvoří součet úspor a spotřeby,
 - úspory se nepoužívají k budoucí spotřebě,
 - nepředvídané výdaje lze uhradit rezervou rodinného rozpočtu
 - mezi výdaje domácnosti řadíme bydlení, běžnou spotřebu, zábavu, vzdělání a luxus, dluhy, ochranu, spoření a ostatní,
 - při tvorbě rodinného rozpočtu není třeba analyzovat příjmy a výdaje domácnosti,
 - celkové zadlužení (hypotéka, půjčky atd.) a z něj vyplývající měsíční splátky by neměly převyšovat více než jednu třetinu z příjmů.
7. Jakou částku považujete za dostatečnou jako výdaj do aktiv při celkovém čistém příjmu rodinného rozpočtu 30 000 Kč měsíčně?
- 4 550 Kč,
 - 1 440 Kč (požadavek minimálního výdaje do aktiv),
 - 7 660 Kč.

8. Střednědobá rezerva pokrývá dobu:
- a. více než tři let,
 - b. jednoho až pěti let,
 - c. méně než dva roky.
9. Určete přesný postup jak nakládat s příjmy a výdaji při tvorbě rodinného rozpočtu:
- a. cílevědomé řízení, jejich rozbor, vedení záznamů,
 - b. vedení záznamů, jejich rozbor, cílevědomé řízení,
 - c. jejich rozbor, vedení záznamů, cílevědomé řízení.
10. Majetek, který se eviduje v účetnictví, nazýváme:
- a. pasivem,
 - b. aktivem,
 - c. závazkem.

Celkem lze dosáhnout počtu – max. 50 bodů (součtem třech dílčích částí).